ОЦИЛО

ГЛАСНИК ДРУШТВА СРПСКИХ ГРБОНОСАЦА "МИЛОШ ОБИЛИЋ"

2017, БРОЈ 11, ГОДИНА 5

ИНТЕРВЈУ СА ДАМЈАНОМ ИЛИЋЕМ

ISSN 2560-4422

КО ЈЕ ЗАГОНЕТНА ЖЕНСКА ФИГУРА У ЧЕЛЕНЦИ ГРБА МРЊАВЧЕВИЋА?

АК-47 У ХЕРАЛДИЦИ

Поштовани читаоци,

Након свршеног првог полугођа, и окончане летње паузе, полако се враћамо својим дужностима, те ћемо стога на почетку направити кратку рекапитулацију хералдичких догађања у земљи и окружењу, која су изазвала пажњу свих љубитеља хералдике.

Као најзначајнија вест, која нас је све обрадовала, јесте она да је престоница Републике Српске, после готово целог једног века трагања за својим хералдичким знамењем, коначно добила свој грб.

На грбу Бање Луке радили су наши познати хералдичари Драгомир Ацовић и Љубодраг Грујић, а грб је званично усвојен на Скупштини града 21. јула ове године. Више о новом грбу Бање Луке биће у наредном броју „Оцила“.

Док су неки кренули напред, други су кренули уназад, па смо немало сви остали у чуду када је локална власт у Пријепољу укинула стари грб и кренула трагом неких, хералдици непознатих, традиција уводећи османску симболику у хералдику.

Тиме су одговорни показали да богата хералдичка баштина Котроманића, за њих не представља довољно, наспрам слободно можемо рећи антитрадиције коју су иза себе оставиле Османлије.

Ипак, као врхунац декаденције, тенденција овог типа, издваја се недавно јавно изнесен предлог о промени државних знамења, којим је државна застава деградирана на ниво покрајинске, а за грб предложено сасвим једно безлично решење.

Овакви примери нас опомињу, да колико год се на једној страни градило, да се на другој разграђује, и да је борба за враћање хералдичким традицијама мукотрпна, и често неизвесна, јер ово није први пут да су усвојена хералдичка знамења, била замењена нехералдичким.

У борби за оживљавањем управо таквих вредности, које подстичу на враћање традицијама уређености, складности и лепоте, уреднички тим „Оцила“ припремао је и овај број, који сада излази у новом руху и са регистрованим ISSN бројем, који ће нам омогућити лакшу обраду, пренос и размену података са библиотекама у земљи и свету.

Свим читаоцима желим угодно читање.

Бранко Тодоровић,

главни и одговорни уредник зборника „Оцило“
гласника Друштва српских грбоносаца „Милош Обилић“

Главни и одговорни уредник зборника ДСГ „Милош Обилић“ Бранко Тодоровић * Зборник ДСГ „Милош Обилић“ приредио уређивачки колегијум * Зборник ДСГ „Милош Обилић“ излази два пута годишње * Своје сугестије, примедбе и похвале шаљите на мејл: glavni.urednik@heraldikasrbija.rs * Адреса сајта: www.heraldikasrbija.rs

Дозвољено је штампање зборника за личне потребе у целости. Фотографије и слике су у власништву њихових аутора.

„Осмо“

ЗБОРНИК ДРУШТВА СРПСКИХ ГРБОНОСАЦА „МИЛОШ ОБИЛИЋ“

БРОЈ 11 ❁ БЕОГРАД ❁ ГОДИНА V

4 **Хералдика перашких Стојшића**
проучавање хералдичког наслеђа
пример каденце у хералдици Боке Которске.
Пише: Леонид Кампе

10 **О грбу Лебана**
прилог месне хералдике
блазон и симболика усвојеног грба општине Лебане.
Пише: Дамјан Илић

15 **Лондонски грбовник II**
проучавање хералдике јужнословенских земаља
непознати преписи вребају негде испод вела историје.
Пише: Бранко ТОДОРОВИЋ

20 **Употреба пушке АК47 у државним грбовима-амблемима**
занимљива хералдичка прича
историјат употребе „калашњикова“ у хералдици.
Пише: Марко ДРАЖИЋ

28 **Знамења острва Мен**
занимљива хералдичка историја
тајкунске јахте чува келтски симбол.
Пише: Владимир МАТЕВСКИ

31 **Ко је загонетна женска фигура у челенци грба Мрњавчевића**
национална хералдичка историја
одгонетање симбола у челенци грба Мрњавчевића.
Пише: Бранко ТОДОРОВИЋ

35 **Грб Норвешке обавештајне службе**
есеј о хералдичкој симболици
приказ историјата и симболике грба норвешке о.с.
Пише: Александар ПЕТРОВ

42 **Љубав према хералдици за цео живот**
интервју
разговор уз кафу: хералдички уметник Дамјан Илић.
Пише: Марко ДРАЖИЋ

49 **Застава Павла Орловића**
вексилолошка прича
средњовековне српске заставе.
Пише: Милан РАДУЛОВИЋ

51 **Највећа грчка застава**
репортажа
вексилолошка репортажа из Јонске републике .
Пише: Марко ДРАЖИЋ

56 **Балшићи и њихов новац**
сфрагистика
сфрагистички историјат једне породице.
Пише: Душан КОВАЧЕВ

59 **Хералдички речник (Н)**
хералдички термини и појмови
наставак хералдичког речника, слово „Н“.
Пише: Небојша ДИКИЋ

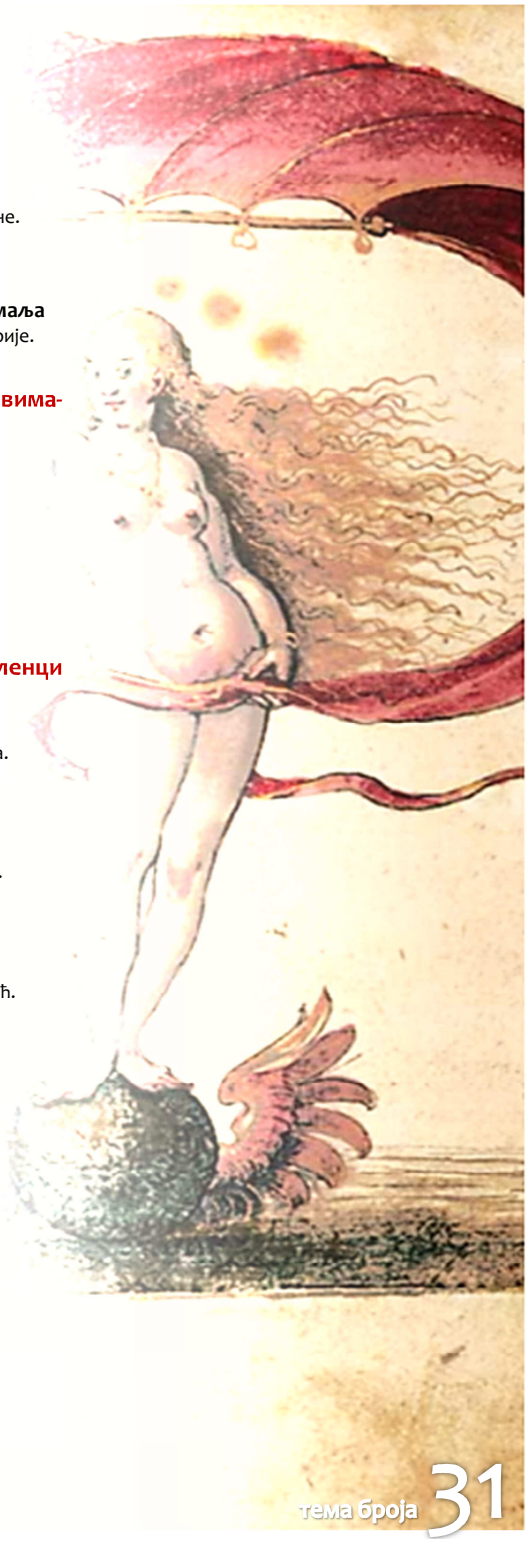

Леонид Кампе

Хералдика перашких Стојшића

Пример диференцијанције (каденце) у хералдици Боке Которске

Иако је Пераст хералдички веома богат приморски градић, грбови перашког племства веома су ретки у европским грбовницима. Шта више, у венецијанским, аустријским и руским грбовницима могу се наћи једино грбови пераштана којима су племићке титуле и повластице додељене од стране држава које су их уврстиле у племство, док не постоје примери потврда пређашњег племства (било локалног или оног додељеног од стране претходног суверена). Разлог томе вероватно је чињеница да се Пераст релативно касно ослободио од которске власти[1], и то уз велику помоћ Венеције. Наиме, од почетка борбе за самосталност (крајем XIV века) сви дипломатски покушаји Пераста да се одвоји од Котора завршавали су се неуспесима. Шта више, Котор би вршио све већи притисак на Пераст уводећи нове порезе и таксе као и ограничавајући право на градњу бродова и слободу трговине пераштанима. Као одговор на потезе Котора, Пераст би радикализовао акције и све чешће би долазило и до физичких обрачуна. После убиства которског племића, опата самостана светог Ђорђа[2] Помпеја Пасквалија, 2. маја 1535. године и папиног анатемисања Пераста, пераштани на своју руку организују основне инструменте градске самоуправе: оснивају Мало и Велико веће на челу са градским капетаном. Велико веће сачињава комплетно племство Пераста док Мало веће чине представници перашких казада (они уједно преузимају и судску функцију). Истовремено уводе књигу записника са одлукама оба већа, такозвану „Општинску књигу“ (*Libro Della Communitá*) која је у народу познатија као „Зелена књига“ (*Libro Vede*).

Слика 1: Острво св. Ђорђа испред Пераста

Папа је, после веома живе дипломатске активности пераштана, скинуо анатему 1546. године и тада почиње својеврсна изградња присних односа са Венецијом. Тако се Пераст у архивским списима Венеције од 12. јуна 1583. године назива градом (*de Perasto opido*)[3] док

[1] Па опет много пре Прчања и Доброте.
[2] На истоименом острву испред Пераста
[3] Павао Буторац, „Развитак и устрој перашке општине“, Госпа од Шкрпјела, Пераст, 1998., страна 60.

формално постаје самосталан тек одлуком млетачког сената од 17. новембра 1634. године којом се дозвољава да се од Котора одузме право патроната над опатијом светог Ђорђа[4] (Пераст се налази управо на метоху ове опатије). Мада је Пераст још од XV века имао уређене унутрашње друштвене односе који су уважавали и постојање локалног племства[5], Котор перашко племство није признавао а Венеција није имала на основу чега да потврђује повластице тако да је могла само да издаје нове, под условима који су за пераштане често били веома тешко оствариви.

Један од примера за то је и статус перашког рода Стојшић. Наиме, род Стојшић је један од најстаријих, најугледнијих и најутицајнијих перашких родова. Стојшићи су један од 12 родова који су, по предању, основали град Пераст и носиоци су једне од 12 перашких казада. Као „заклето братство“ у „заклетвеној лизи братстава“ јављају се још половином XV века при покушају атентата на Стефана Вукчића Косачу[6]. У првом тому „Зелене књиге“ књиге у једном акту из 1553. године помиње се извесни Лука Стефанов Радоњин Стојшић[7] што је уједно и прво помињање неког од чланова овог рода у сачуваној архивској грађи. Прво документовано помињање перашких казада налазимо у истој књизи у једном попису од 20. јануара 1560. године у којем се наводе прваци братстава Стојшић, Шилопи, Братица, Бронза и Кокоља. У одлукама једног збора Великог већа сазваног пар година касније, тачније 10. октобра 1562. године налази се списак представника свих 12 казада, међу којима је као представник казаде Стојшић наведен Томо Буро, судија.

Како су казаде биле искључиво интересне групе, њихову хералдику можемо посматрати кроз призму корпоративне хералдике. Уз назив казаде који је упућивао на најугледнију и најутицајнију породицу у казади ишао је и грб казаде који је преузет од првобитног представника исте породице у тој казади, који је свакако био инкорпориран у локално племство. Тако можемо грб казаде Стојшић тумачити и као грб неименованог члана овог рода који је учествовао у формирању „заклетвене лиге братстава“ свакако пре XV века.

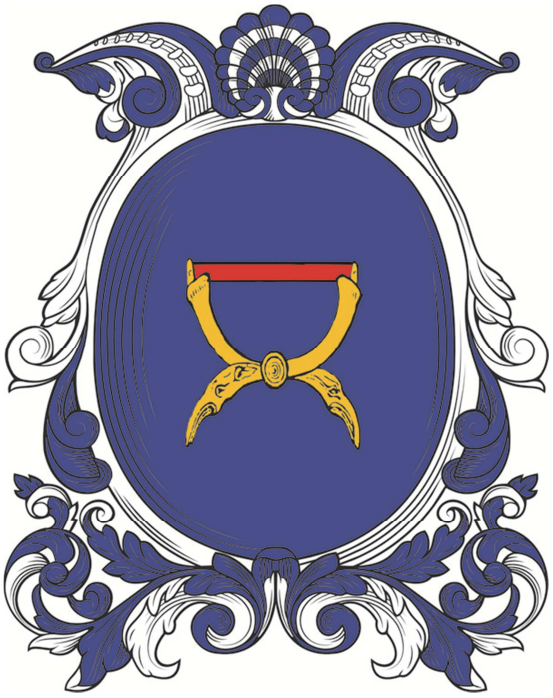

Слика 2: Грб казаде Стојшић

[4] Ибид, страна 73.
[5] Ибид, страна 35.
[6] Ибид, страна 36.
[7] “Libro Verde” I, страна 34.

Овај грб се може описати као: на плавом пољу штита златна столица („*savonarola*“ или „*dantesca*“) са црвеним наслоном. Ово је и једини грб казаде који се може видети сачуван на слици познатијој као „Грбословље“ која се чува у Музеју града Пераста а која се приписује великом перашком барокном сликару Трипу Кокољи.

Павао Буторац[8], Мирослав Монтани[9], и Мирко Вукасовић[10] су једини историчари који су се до сада на било који начин бавили хералдиком Пераста и којима је био доступан богат хералдички фондус који се налази на острву светог Ђорђа[11]. Гробље на самом острву је до 1866. године служило као градско гробље Пераста, а у самој цркви св. Ђорђа се налази још неколико гробница у којима су сахрањивани припадници рода Стојшић. И Монтани и Вукасовић на надгробним плочама тих гробница виде грбове казаде Стојшић. Како се они разликују од грба казаде Стојшић на поменутом „Грбословљу“ и како садрже својеврсне облике диференцијације карактеристичне за личну хералдику јужног Јадрана ипак не би за њих могли да кажемо да су грбови казаде већ грбови чланова рода Стојшић.

Слика 3: Грб Николе Буровога Стојшића

[8] Павао Буторац, „Развитак и устрој перашке општине“, Госпа од Шкрпјела, Пераст, 1998.
[9] Miroslav Montani, "Uz kamene spomenike na Otoku sv. Đorđa kod Perasta", Zbornik Historijskog instituta Jugoslavenske akademije, vol. 5, Zagreb 1963., str. 347. – 369.
[10] Mirko Vukasović, "Grbovi kotorskih i peraških plemićkih porodica", magistarski rad na postdiplomskom studiju, Pomoćne povijesne znanosti, Filozofski fakultet Zadar, izdanje Vukčević Uliks – Kotor i Vesmark – Beograd, 2008.
[11] Острво је 1968. године издато у најам суботичкој бискупији и од тада је забрањен приступ острву.

Први такав грб (вероватно и најстарији) се од грба који је прихваћен као грб казаде разликује по томе што има и зелену базу штита. Монтани овај споменик обележава бројем 23[12] а код Вукасовића он носи број 59[13]. И Монтани и Вукасовић, међутим, вероватно по угледу на тумачење Буторца[14], који са списка главешина из 1562. године име Томо Буро Стојшић чита као Томо Буровић из казаде Стојшић, грб са гробнице на којој је натпис „ARCA DEL CAP DPASTO NICOLO BVRO STOSCICH“ додељују Николи Буровићу из казаде Стојшић. Узимајући у обзир временска и историјска поклапања већа је могућност да су Томо и Никола синови Бура и чланови рода Стојшић. То и овај грб смешта на крај XVI евентуално почетак XVII века, што одговара осталим споменицима на којима се јасно види датум постављања.

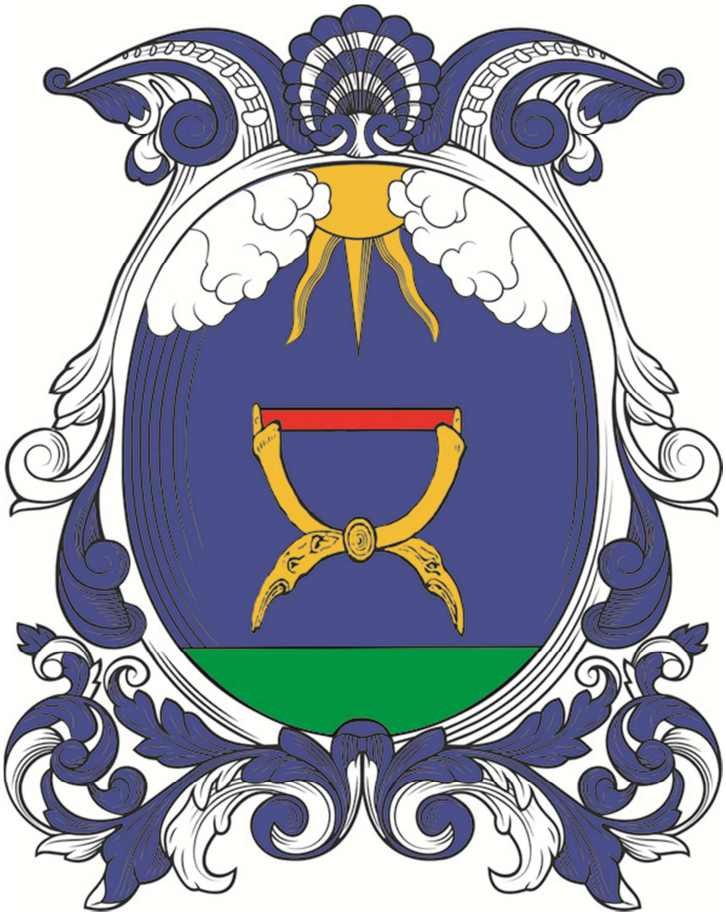

Слика 4: Грб Кристофала Стојшића

Надгробни споменик Кристофала Стојшића Монтани наводи под редним бројем 4[15] док овај грб Вукасовић наводи као грб број 61[16]. Надгробни споменик се такође налази унутар цркве св. Ђорђа а грб се од претходног разликује у томе што се при врху поља штита налазе сребрни облаци између (или испод) којих провирује златно сунце које са три своја златна зрака обасјава столицу на централном делу штита. Мада и Монтани и Вукасовић и овај грб називају грбом казаде Стојшић сасвим је јасно да се ради о личном грбу код којег су примењене ознаке диференцијације карактеристичне за бокељске грбове.

Како се углавном радило о локалном племству (које је по потреби тражило повластице и од држава које су биле на власти) бокељско племство је углавном било наследно: најстарији син

[12] Монтани, страна 357.
[13] Вукасовић, страна 102.
[14] Буторац, страна 55.
[15] Монтани, страна 353, слика овог грба налази се на табели I.
[16] Вукасовић, страна 103.

би од оца наследио титулу, повластице и грб без икаквих измена. Интервенције на грбу уследиле би једино ако и други син стекне право титуле, повластице и истицања грба. Уколико би у том случају дошло до одвајања родова (стварање новог рода), грб ког би истицао син (или брат) који се одвојио у потпуности би се разликовао од наслеђеног грба. Диван пример за овакво одвајање родова су которски родови Балдвин, Базилио и Тома који су се одвојили од матичног рода Драго. Уколико би браћа остала у истом роду задржали би основне елементе грба док би се диференцијација грбова свела на ситније, мање приметне али ипак евидентне измене: челенке (доста редак случај), тинктуре појединих поља, смеровима линија поделе код испресецаних поља или, евентуално, измене дебљине или садржаја неке ординарије. Ипак, „најзгоднији“ ликови за диференцијацију су управо небеска тела и појаве. Ту се диференцијација изводила променом распореда звезда, променом броја кракова на звездама, променом оријентације месеца или комбинацијом наведеног. Леп пример су грбови которског рода Пима где је диференцијација вршена променом садржаја на косој греди као и изменама распореда небеских тела у доњем пољу. Код перашких Стојшића диференцијација је вршена додавањем базе штита, затим додавањем облака и сунца на врху поља и коначно изменом распореда додатих ликова.

Слика 5: Неименовани грб Стојшића

Овај надгробни споменик Монтани наводи под бројем 12[17] док грб Вукасовић наводи под бројем 60[18]. Гробница је такође унутар цркве св. Ђорђа а грб на њој на врху поља носи сребрне облаке изнад којих је сунце приказано без зракова (са ореолом). Овај грб је карактеристичан и по

[17] Монтани, страна 355, слика овог грба налази се на табели II.
[18] Вукасовић, страна 103.

томе што једини има и гесло: „*Nec Nubes Nocent Mihi*“ који донекле објашњава облаке на грбу (превод гесла би био отприлике „Облаци ме не повређују“).

И поред свих успона и падова, род Стојшић се доста дуго одржао у Перасту. Буторац[19] их као породицу налази у општинској архивској грађи из 1784. године док их Монтани[20] налази у једном изводу из општинске књиге из 1906. године насловљеном као „*Descrizione delle Famiglie componenti le dodeci Nobili Originarie Casade, le quali unite compogono questa magnifica e Nobile Communitá*“. Овде се у попису чланова казаде Стојшић (*Casada Stoisich*) налазе два члана овог рода:

Племенити Господин Марко Стојшић са братом (*Nobile Signor Marco Stojsic e fratello*)

Племенити Господин Јосип Стојшић са братом (*Nobile Signor Giuseppe Stojsich e fratello*)

Мада ни Млетачка република, а ни Аустријско царство нису признале повластице овом роду Стојшићи су били признати као локално племство све до коначног престанка постојања перашке општине и њених институција. Хералдика овог рода свакако представља један од бисера на дугачком ђердану хералдичке заоставштине средњовековне Боке Которске ■

[19] Буторац, страна 115.
[20] Монтани, страна 368.

Дамјан Илић

О грбу Лебана

Компромиси…

Ако бих морао да нађем реч која ми је прва асоцијација на израду грбова наших општина, то би била та реч. „Компромис“ је кључни појам, нешто што најбоље показује у ком простору хералдичар мора да се креће. То је простор између стваралачког ентузијазма, маштовитости, оригиналности и поноса због учествовања у стварању историје с једне стране, и бирократије, прегласавања „стручних одбора“, сумњивих компетенција, политичког тренутка и односа у локалним коалицијама са друге. Најчешће су пројектни задаци такви да звуче као да се тражи туристичка брошура, разгледница а не хералдички симбол. Аутор грба успехом сматра све што је у складу са правилима и ослобођено идеолошких ознака и естетике социјализма. С друге стране, ако којим случајем грб не одговори најважнијем захтеву локалних комисија – да се на први поглед препозна о ком граду је реч – грб је осуђен од јавности и често одбачен од органа управе.

Прича у вези са грбом општине Лебане траје већ дуго. Стари амблем је имао све оне обавезне мотиве из прошлих времена: фабрика, житарице, трака са датумом, река, силуета планине…

Слика 1: амблем општине Лебане пре 27.04.2017. године

Идеја о потреби израде и усвајања хералдички исправног знамења је потекла од господе Љубише Стевановића и јереја Филипа Стевановића, иначе носилаца веома лепих личних грбова и заљубљеника у грбословље. Они су контактирали Центар за истраживање православног монархизма, чији је Одбор за хералдичке и генеалошке студије, тачније наши еминентни хералдичари ђакон Ненад Јовановић и Небојша Дикић, приступио осмишљавању и емблазонирању грба.

Елементи употребљени на грбу су:

- Царичин град, најзначајнија историјска грађевина на територији општине, представљена источном капијом као најпрепознатљивијим делом комплекса,
- обронци Радан планине,
- таласаста греда, симболизује реку Јабланицу и
- два златна љиљана, алузија на грб Србије, у ширем смислу симбол чистоте и части.

Слика 2: предлог грба општине Лебане, по идеји Љубише Стевановића емблазонирао Небојша Дикић

Сада се тематски враћамо на почетак текста. Наиме, евидентно је да је „маневарски простор“ наших хералдичара био донекле сужен пре свега у непотребном инсистирању на континуитету са актуелним амблемом и да су нека решења била изнуђена, а да су ипак успели да извуку максимум из понуђеног, те израде исправно хералдичко знамење. Још једно ограничење било је то што се тражио само ниво средњег грба, иако је статус општине дозвољавао ниво великог грба, а на то је упућивала и већ устаљена пракса нове српске територијалне хералдике. На крају, напори нису крунисани званичним усвајањем, већ је све запело негде у бирократском апарату општинских органа.

Почетком ове године обновљена је идеја о изради и усвајању општинских символа, наравно, поново благодареħи личној иницијативи господе Стевановић. Овог пута су околности много повољније, а препозната је потреба за грбом у сва три нивоа, а цео подухват је, логично, поверен истом тиму из ЦЗИПМ. Пошто је Небојша Дикић био спречен да прихвати учешће у пројекту, указана ми је част тиме што је улога хералдичког уметника припала мојој маленкости.

Од мене се тражило да пре свега допуним средњи ниво до нивоа великог, дакле, да укомпонујем држаче (чуваре) штита, постамент, стегове и траку са именом општине.

Пошто је ова актуелна власт у општини, на челу са председником општине Зораном Илићем, имала много више слуха да питања из домена хералдике препусти хералдичарима, добио сам одрешене руке да спроведем у дело пар промена на самом штиту. Обронци планине Радан су померени са штита у постамент, чиме се избегло фимбрирање зелене планине златном бојом, које је било изнуђено због спречавања кршења правила о слагању тинктура. Такође, укинуто је и фимбрирање реке која је уместо плаве боје на плавом штиту промењена у сребрну.

Чувари штита су св. цар Јустинијан десно, који држи стег републлике Србије, и св. великомученик Димитрије лево, који држи стег општине Лебане. Садржај стега општине је истоветан садржају штита.

Дакле, блазон великог грба општине Лебане гласи:

На плавом источна капија Царичиног града златна изнад таласасте греде сребрне, све испод два љиљана златна, све надвишено бедемском круном без мерлона златном и између два држача – десно Светог Цара Јустинијана I и лево светог Светог Великомученика Димитрија, држећих два копља природна окована златно, са којих се вију у поље, опшивени ресама златним, народни стег Србије десно и Титулара лево, а испод свега свитак са именом Титулара. Застава Општине је квадратног облика са односом страница 1:1. На њој су представљени елементи са основног грба општине.

Слика 3: велики грб општине Лебане, усвојен 27.04.2017. године

Слика 4: средњи грб општине Лебане, усвојен 27.04.2017. године

Након завршетка грба, предлог је у виду анкете постављен на сајт општине, а грађани су упитани за мишљење. Нарочито ми је драго што су резултати били изузетно добри, јер је осим исправности и ваљане израде веома важно да се грб допадне онима који треба да га користе, т.ј. самим грађанима.

Грб је усвојен на седници скупштине општине 27.04.2017. године.

Морам да истакнем да ми је велика част и задовољство што сам био учесник у овом пројекту, и да велику захвалност дугујем свим поменутим учесницима и многима који су ми помогли својим саветима. Грађанима Лебана желим да у миру и срећи баштине своје знамење много генерација ■

Бранко Тодоровић

Лондонски грбовник II

Повест истраживања илирских грбовника подсећа нас да непознати преписи још увек вребају негде испод вела историје и да је често само питање среће и времена када ће опет неки нови и непознат бити откривен.

Такво једно откриће догодило се још пре четири године, када је из Речника минијатуриста, илуминатора, калиграфа и кописта (1889), аутора Џона Бредлија засветлило чувено име Станислава Рупчића, фантастичног бана цимерја императора Стефана Душана Немањића.

У поменутом делу, Џон В. Бредли (John W. Bradley), детаљно нас извештава о повести рукописа, који се у то време чува код лондонског антиквара немачког порекла, Бернарда Кварича, чијим је уметничким богатством Бредли несумњиво одушевљен.

Прве опсервације рукописа објавио је још сам Бернард Кварич, две године раније, у Каталогу књига (1887) који је издала његова антикварница.

На страни 1534, под редним бројем 15268, Кварич наводи име аутора грбовника (Rubeich, S.), те први пасус наслова самог рукописа: „SANCTORUM PATRONORUM ET PUBLICORUM INSIGNIORUM REGNORUM ET FAMILIARUM ILLUSTRIUM ILLIRICI IMPERII quæ magna cura singularique diligentia collegit atque depinxit Stanislaus Rubeich Rex Insigniorum Imperators Stephani Stephany Nemagnich libellus“, додајући да је рукопис преписан са оригинала, који се чува у манастиру на Светој Гори, при Реду св. Василија: „Monasterium de Monte Sancto Ordinis D. Basilii.“

О физичким и естетским карактеристикама рукописа Кварич додаје још и то, да се ради о лепо украшеном рукопису, са портретима заштитника (мн.) и војводе Илирије, те са 156 лепих цртежа грбова, прекрасно илуминисаних у злату, сребру и сјајним бојама, повеза од црвене мороко коже, са позлатом, и у кутији. Аутор рукопис непрецизно датира у XVIII век, али ту грешку ће доцније исправити Бредли. Осим тога, Кварич за илирске грбовнике каже да су то велики раритети.

Много детаљнији траг о овом рукопису иза себе оставио је Џон Бредли, који у свом Речнику, говорећи о Станиславу Рупчићу, посебну пажњу посвећује повести преписа Рупчићевог рукописа, који је затекао у Кваричевој збирци.

У том прилогу, Бреди већ на самом почетку прави отклон од Кваричеве првобитне датације, и сам рукопис смешта у XVI век, што ће се показати много тачнијим и ближим истини.

После тог кратког шематског приказа у глави текста, писац нас уводи у материју, износећи укратко податке о Станиславу Рупчићу, кога представља под двема верзијама презимена Rubcich и Rubeich, и за кога каже да је краљ грбова и хералд уметник српског цара Стефана Немањића.

Бредли претпоставља да је дело било намењено самом цару, а да је посао урадио управо сам Станислав Рупчић. О каснијој судбини рукописа бележи да је исти био поверен на чување игуману грчког манастира на Атосу, где је у XVI веку, неки очигледно ћирилици невични Далматинац или Талијан, направио његов препис.

Овде је занимљив помен игумана манастира, коме је наводно било поверено чување рукописа, а што је податак који не срећемо у другим сачуваним преписима, али о томе ће више речи бити у наставку, с обзиром да је исти поменут на посебном и уметнутом делу самог грбовника.

Након тога, Бредли доноси пуни наслов рукописа на латинском, који гласи овако: "Libellus Sanctorum Patronorum et Publicorum Insigniorum Regnorum et Familiarum Illustrium Illyrici Imperij quæ Magna cura singularique Diligentia collegit atque depinxit Stanislaus Rubeich Rex Insigniorum Domini Imperatoris Stephani Stephanij Nemagnich. In Laudem Cæsariæ ac Regiæ Majestatis et Reliquorum Principum, Ducum, Marchionum, Comitum, Vice-comitum, Equitum et Nobilium, totius Illyriæ, sub quorum protection, Fundamenta, munimentaque ejusdem Illyrici Imperij consistent qui quidem. Translatus est ex antiquissimo Libro in character Illirico scripto, Reperto in Bibliotheta Monasterij de monte Sancto ordinis Divi Basilij."

О физичким карактеристикама рукописа, Бредли бележи да је рукопис израђен на папиру, да садржи 164 фолије, са 7 празних листова на крају, начињених од лепог танког и белог модерног папира. Иза наслова, следе две странице садржаја написаног у две колоне, прво на латинском, а затим исто то поновљено и на српском језику, али посложено абецедним редом. Након тога следи други наслов и порука на, како каже, илирском, или помешаним дијалектима српског језика, са многим погрешним натписима и погрешно написаним словима, што се понавља и код латинског текста.

После тога, на фолији 7 налази се позлаћена картуша, израђена у рококо стилу, са празним простором за грб на врху странице. Осим наведеног, садржи и натпис на старом српском језику ћирилицом, који је иза себе оставио отац игуман, како бележи Бредли, а који је био задужен за чување књижног фонда манастира, и који је вероватно ту хтео оставити податак ко је оставилац књиге, те када је она дошла у манастир, али тај део остао је упражњен.

На фолији 8 приказан је познати портрет кардинала са патријарашким крстом и скерлетним стегом, на коме је приказан месец са звездом у сребру. Иза њега појављује се лав, а испод, кардиналов грб, на сребрном пропети црвени лав, оружан златно, а испод, натпис: „Patronus Speculum atque lux totius Illiriæ". Бредли правилно закључује да би то могао бити Св. Јероним.

Следећа фолија под редним бројем 9 доноси детаљну представу ђакона, за кога Бредли такође исправно претпоставља да је то Свети Стефан, који предаје стандарду или стег клечећем цару. Испод стоји натпис: „Patronus atque Duc Regni Illiriæ."

Представу Светог Стефана и војводу Краљевства Илирије, на фолији 10 замењује и прва велика хералдичка представа из рукописа, у металима и бојама, грбовима и челенкама, хералдичким драперијама и другоме – грб цара Србије, са натписом „Imperatoris Stephani Stephanij Nemagnich. Insignia." Све заједно, за Бредлија, формира фантастично уметничко дело. Наслов је приказан у бојеној и позлаћеној картуши, а сама хералдичка композиција је складна и ефектна.

Након грба цара Душана, уследили би грбови разних краљевстава и породица, обухваћени под називом „Regnorum et Familiarum insignia", а о којима Бредли нажалост није оставио ниједног ретка. Али између те две ствари налази се уметнута страница, која садржи копију грба цара Душана, а који очигледно није грб краља Уроша, кога у овом рукопису по свему судећи и нема, те што је посебно значајно, уз поменуту копију грба, садржи и дужи текст на латинском, који говори о томе како је рукопис представљен писцу тих редова, а од стране „најплеменитијег лорда Фридриха Хенрија (Frederic Henry), барона од Бојт Селвара, лорда у Лангеваку и Шоту, члана Витешког реда Холандије", коме је рукопис припадао и који му га је показао.

Аутор тога уметка даље покушава објаснити ко је био Стефан Немањић, али у томе није имао више успеха. Ипак, правилно примећује и закључује, да је орден око грба цара Душана, орден Светог Стефана, не онај установљен првим великим војводом Фиренце 1561. године, већ један древнији мало познат у Западној Европи.

Овај податак, осим што је значајан јер помиње најстаријег познатог власника овог грбовника, као и оквирно место и простор са кога грбовник потиче, значајан је и због помена

Реда Светог Стефана, који се оснива у Фиренци, не много раније од настанка Илирског грбовника, и Лукаревићевог првог помена овог реда у држави цара Душана.

Можда је управо тај ред основан у Фиренци средином XVI века, био инспирација Петру Охмучевићу и кругу људи који су радили на грбовнику, да измисле постојање истоименог реда у Средњовековној Србији(?), који сам по себи није немогуће и да је постојао, али неки уверљивији доказ о томе пре краја XVI века до данас није нађен или забележен.

Али вратимо се на првог познатог власника овог грбовника.

Ко је био Фридрих Хенри, ни са поменутим титулама, не можемо са сигурношћу рећи, а ни његова припадност Витешком реду Холандије, такође нам није од веће користи, јер на основу свих тих података није се дошло ни до једног ваљаног резултата.

Ипак, један податак могао би послужити одгонетању даље повести овог преписа, а то је помен Холандије. Ова земља није први пут доведена у везу са илирским грбовницима. Тамо су, по досадашњим истраживањима, настала бар још два позната преписа, чувени Берлински грбовник кога је први описао Александар Соловјев, а доцније о њему је дао своје мишљење и Александар Палавестра, који свом списку грбовника додаје и до тада непознати и необјављени Тасовчићев грбовник. За оба ова преписа Илирског грбовника, везује се претпоставка да су настали управо на тлу Холандије, и то према Палавестрином мишљењу, управо на прелазу између XVI и XVII века, дакле када датирамо и овај грбовник, а што их све заједно сврстава у најстарију грану илирских грбовника.

О загонетном Фридриху Хенрију можда још није сазрело време да се детаљније истражује, али не треба сметнути са ума да у Холандији тога времена живи Фридрих Хенри (1584-1647) суверени кнез од Оранжа, учесник низоземско-шпанских ратова, дугогодишњи носилац владе, за чијег је времена по многима Холандија доживела своје златно доба, а остао је упамћен и као велики колекционар уметнина, чија је збирка бројала између 400 и 600 уметничких дела. Био је носилац титула и барона и лорда, али места за која су везане те титуле, готово је немогуће довести у везу са местима која се помињу код Бредлија. Да ли је ипак кнез Фридрих Хенри у некој вези са нашим мистериозним лордом и бароном можда једном ипак сазнамо.

Када је рукопис био у поседу Фридриха Хенрија, није остало забележено, али први следећи познати власник овог рукописа, живео је крајем XVIII и почетком XIX века, и био је то такође велики колекционар Јохан Мерман, који је велику колекцију књига и рукописа наследио још од свога оца, па није искључено да је међу осталим рукописима био и овај илирског грбовника.

У Каталогу из 1824. године, под редним бројем 812, Мерман доноси кратки опис овог рукописа, првенствено каталошке природе, а у описном делу углавном је нетачан, или мањкав, па тако понавља још једном први пасус насловне стране (Libellus sanctorum patronorum et publicarum insigniarum regnorum et familiarum illustrium Lllyrici imperii, translates ex antiquissimo libro in character Illyrico scripto, quas collegit atque depinxit Stanislaus Rubcich, rex insigniarum Imperatoris Stephani Stephani Nemagnich), те од корисних информација пише да рукопис садржи 158 страна, што се отприлике уклапа у доцнију касниј Бредлијеву информацију о 164 стране, од којих је 7 празних. Недостаје, заправо једна страница, али постоји могућност да је су питању различити приступи празним странама, с обзиром да их Мерман уопште и не помиње.

Из Мерманове библиотеке, овај грбовник ће доспети и у руке Бернарда Кварича, а из његове антикварнице пре много времена отићи у непознатом правцу. Ипак, захваљујући дуговечном постојању саме антикварнице, информације о продаји рукописа и данас постоје, али се налазе у Британској библиотеци (Add. 64132–64415), што је информација добијена из саме антикварнице, а потврђена и од стране библиотеке. Али да би се ушло у траг следећем власнику, било би потребно отићи у Лондон, и затражити поменуту архивску грађу, која садржи и ту информацију.

Оно што је за нас тренутно значајно, јесте да смо на листу илирских грбовника уврстили још један, који нам је до сада био непознат. По свом опису он не одговара ниједном познатом, а пре свега не илирском грбовнику који се чува у Друштву антиквара у Лондону, који је својевремено описао Џон Гудал, а детаљну студију на српском урадио Александар Палавестра.

Како је последњи познати власник грбовника био из Лондона, и с обзиром на постојање још једног лондонског грбовника, у номенклатуру илирских грбовника овај ћемо уврстити као Лондонски грбовник II, а досадашњи Лондонски грбовник преименовати у Лондонски грбовник I ■

Прилози:

1. RUBCICH / RUBEICH } STANISLAUS. *Illuminator, &c.* Saec. XVI.

King-at-arms and herald-painter to Stephen Nemagnich, Emperor of Servia.

There is some little uncertainty whether this be intended for Stephen Dushan, the famous Tsar of the Serbs and Greeks, 1336-1356, but this seems most probable. Rubeich (or Rubcich as the MS. seems to prefer) executed a collection of insignia of the Emperor and the principal magnates of Servia in the fourteenth century, and the MS. was entrusted to the care of the "Igumenos" or Prior of one of the Greek monasteries of Mount Athos, from which a copy was taken by some illiterate Dalmatian or Italian in the sixteenth century. The copy has the following title: "Libellus Sanctorum Patronorum et Publicorum Insigniorum Regnorum et Familiarum Illustrium Illyrici Imperij quæ Magna cura singularique Diligentia collegit atque depinxit Stanislaus Rubeich Rex Insigniorum Domini Imperatoris Stephani Stephanij Nemagnich. In Laudem Cæsariæ ac Regiæ Majestatis et Reliquorum Principum, Ducum, Marchionum, Comitum, Vice-comitum, Equitum et Nobilium, totius Illyriæ, sub quorum protection, Fundamenta, munimentaque ejusdem Illyrici Imperij consistent qui quidem. Translatus est ex antiquissimo Libro in character Illirico scripto, Reperto in Bibliothe*ta* Monasterij de monte Sancto ordinis Divi Basilij." The MS. is executed on paper. Fol. 164 ff., with 7 fly-leaves at end of beautiful thick white modern paper. After the title are 2 ff. of contents, in 2 cols. Then the index repeated in Serbian, but arranged alphabetically. Then a title and note in Illyrian, or mixed Serbian dialect, with many misspellings and mistaken characters, to the same effect as the Latin one. Fol. 7. A gaudily-painted rococo cartouche frame, as if for another title, with a vacant space at top for insignia. It merely contains a note in old Serbian capitals by the Father Igoumenos, who has charge of the books presented to his monastery, probably intending to say who presented the MS. and when, but the letter part is omitted, and the space left. Fol. 8. A full-length portrait of a cardinal with patriarchal crosier and scarlet banner on which are emblazoned a crescent surmounted by a star in silver. Behind him crouches a lion, and beneath, the arms of a cardinal, *arg.:* a lion rampant *gu.* cr. *or*, and beneath, the words: "Patron*us* Speculum atque lux totius Illiriæ." It looks as if intended for St. Jerome. Fol. 9. Another picture, very elaborately painted, of a deacon (St. Stephen?) presenting a standard or banner to the kneeling Emperor. Beneath: "Patronus atque Duc Regni Illiriæ." Fol. 10. A complete emlazonment in metals and colours of the insignia, –arms, crests, and heraldic draperies, &c., of the Tsar of Servia, "Imperatoris Stepahni Stephanij Nemagnich. Insignia." This forms a splendid page. This forms a splendid page. The title is placed in a painted and gilt cartouche and the painting is neat and effective. Then follow the various "Regnorum et Familiarum insignia," referred to in the title-page. Inserted before the title is a page of the imperial insignia, apparently copied from the *present MS.* by another hand, and on the back of it a long Latin note mentioning how the MS. was shown to the writer by the "Most Noble Lord Frederic Henry Baron of Boit Selvar, Lord in Langevak and

Schoot, enrolled in the Equestrian Order of Holland," to whom it belonged and who showed it to him. The writer then goes on to inquire who the Stephen Nemagnich was, but fails to make out. He rightly conjectures the collar of the order surrounding the imperial shield on fol. 10, to be that of St. Stephen, not, of course, the more recent order instituted by the first Grand Duke of Florence in 1561, but a more ancient order scarcely known in Western Europe. The MS. was in the Meermann Collection, whose catalogue speaks of it most inaccurately as written in Latin and Russian and having a title-page written in letters of gold. It is at present in possession of Mr. Quaritch, of Piccadilly. *Bibliotheca Meermanniana*, iv. 140, *No.* 812. – *Quaritch: General Catalogue*, 1534, *No.* 15,268. The Serbian portion explained in letter from *Mr. Morfill, Oxford.*

Извор: John William Bradley, A Dictionary of Miniaturists, Illuminators, Calligraphers, and Copyists, Vol. III, 1889, стр. 182-183

2. 15268 RUBEICH (S.) SANCTORUM PATRONORUM ET PUBLICORUM INSIGNIORUM REGNORUM ET FAMILIARUM ILLUSTRIUM ILLIRICI IMPERII quæ magna cura singularique diligentia collegit atque depinxit Stanislaus Rubeich Rex Insigniorum Imperators Stephani Stephany Nemagnich libellus, MANUSCRIPT *transcribed from the original, in the library of the* "Monasterium de Monte Sancto Ordinis D. Basilii," *beautifully ornamented with portraits of the patrons and Duke of Illyria, and with 156 beautiful drawings of coat of arms gorgeously illyminated in gold, silver and brilliant colours, hf. red morocco extra, top edge gilt, in case*, £15. *Sæc* XVIII
Illyrian Armorials are of great rarity.

Извор: Bernard Quaritch, General Catalogue of Books Offered to the Public, Vol. III, London, 1887, стр. 1534

3. 812 Libellus sanctorum patronorum et publicarum insigniarum regnorum et familiarum illustrium Lllyrici imperii, translates ex antiquissimo libro in character Illyrico scripto, quas collegit atque depinxit Stanislaus Rubcich, rex insigniarum Imperatoris Stephani Stephani Nemagnich. Lat. et Russ. frons libri litteris aureis ornatus; insignia splendid auro variisque coloribus depicta sunt. fol. 158. cor. turc. rubro undique deaur.

Извор: Johan Meerman, Bibliotheca Meermanniana: sive, Catalogus librorum impressorum et codicum manuscriptorum, Tomus IV, 1824, стр. 140

Марко Дражић

Употреба пушке АК47 у државним грбовима-амблемима

Јуришна пушка АК 47, скраћено и популарно знана као „Калашњиков“, са око 75 милиона произведених комада, једно је од најраспрострањенијих оружја на планети.

Због своје поузданости, повољне набавне цене, једноставности и прилагодљивости масовној производњи употребљавају је војске у више од 30 разних држава, као и друге, званичне или незваничне наоружане скупине.

Калашњиков се користио у чувању власти као и у насилном или револуционарном свргавању исте. Од увођења у употребу, пушка коју је осмислио и конструисао тада тенковски наредник Михаил Калашњиков, коришћена је вероватно у свим оружаним сукобима, а његов специфичан рафал одјекивао је, нажалост, у многим кутцима Земље. У нашој земљи производи се од 1964. године у заводу „Застава оружје“ у Крагујевцу под именом основног модела аутоматска пушка „Застава М70“ и извожен је у многе земље света, тако да није немогуће да се баш наша верзија нашла на неком од амблема држава о којима ће бити речи у наставку.

Слика 1: Аутоматска пушка АК 47 и њен отац, Херој Руске федерације, Михаил Калашњиков

Немирно тло Африке у модерно доба често је било позорница за ратове и револуције, а државни удар је тамо као „Добар дан“ тако да не треба да чуди што је употреба Калашњикова на државним амблемима Црног континента сасвим прихватљива ствар.

Слика 2: Државни амблем Мозамбика

Први који је Калашњиков преселио са бојног на херлдичко поље био је Мозамбик.

Територија је колонизована од стране Португала током 16. и 17. века, а 1964. почињу десетогодишњи спорадични напади на колонијалне власти, који нису донели значајније успехе. Португал, суочен са унутрашњом кризом када је пучем који је назван Каранфилска револуција (25.04.1974) збачена влада диктатора Антониа Салазара, одлучио је, последњи од европских колонијалних сила, да омогући независност својим прекоморским територијама.

Нови државни знак Мозамбика заменио је дотадашње грбове који су користили португалске симболе и Доминикански крст, а усвојен је и потврђен Уставом од 25. јуна 1975. године.

Државни амблем нам доноси укрштену јуришну пушку АК 47 и мотику над књигом. Све је постављено на контуре Мозамбика кога запљускују таласи Индијског океана. На амблему су и класици социјалистичке амблематике: индустријски точак, црвена звезда петокрака, излазеће сунце и пољопривредне културе. Пушка симболизује одбрану, будност, а одаје почаст јединицама „Фронта за ослобођење Мозамбика“, које су прве почеле нападе на колонијалне власти. Књига која је, у ствари, на најважнијем месту амблема симболизује образовање, а мотика рад и сељачку класу.

Занимљиво је да се симболика црвене петокраке звезде у уставу Мозамбика објашњена као „дух међународне солидарности народа Мозамбика“.

Зимбабве је вековима служио Британцима за колонијалну експлоатацију коју су спроводили преко трговинског гиганта „Британске Јужноафричке компаније“ која је под девизом „Правда, трговина, слобода“ имала овлашћење да, између осталог, организује компанијску власт и управу преко својих репресивних органа.

Зимбабве је тада био знан као Родезија, а грб поменуте компаније је коришћен да представи територију.

Слика 3: Грб Британске Јужноафричке компаније

У двадесетом веку, након неколико неуспелих покушаја ослобођења од колонијализма, лево оријентисане трупе Роберта Мугабеа започеле су герилску борбу која је трајала до 1979. године. Након избора и победе Мугабеа 1980. земља мења име у Зимбабве.

Стари симболи се одбацују, а нови грб је усвојен 18.04.1980. године.

На зеленом штиту је представа рушевина Великог Зимбабвеа, насеобине која је основана око 11. века и припадала је старој Краљевини Зимбабве. У челенци је легендарна Птица Зимбабвеа која је пронађена у истим рушевинама, а представља национални симбол, а иза штита се налазе укрштене пушка АК47 и мотика као симбол пољопривреде и сељаштва.

Слика 4: Грб Зимбабвеа

Ранији грб Зимбавеа тј. Јужне Родезије на зеленом штиту има пијук као симбол рударства, у глави штита, црвени лав између два чичка, вуче порекло са породичног грба Сесила Родеза који је имао велики допринос да се ова земља сврста под колонијалну заставу Велике Британије 1890. године.

Слика5: Грб Родезије

И на овом грбу Клашњиков је посвећен слободи и револуционарним трупама које су почеле борбу против колонијалне власти. Представља да је земља стекла своју слободу преко дуготрајне борбе и оличење је будности да се независност сачува.

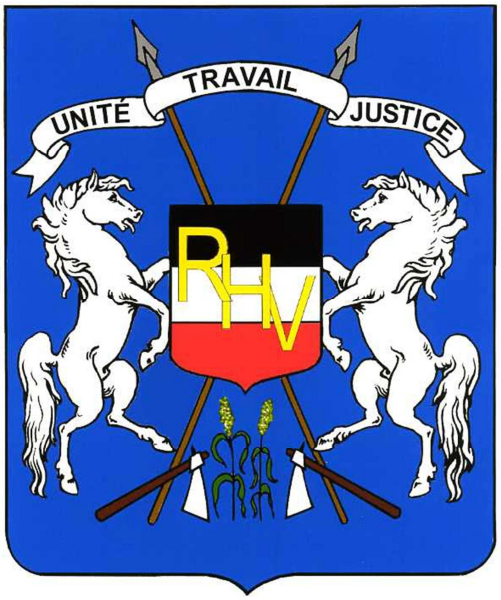

Левичар, капетан Томас Санкара уз помоћ војног удара који је извршен у тадашњој Горњој Волти долази на власт, а 04.08.1984. пала је одлука, на његову иницијативу, да држава добије ново име Буркина Фасо, што у преводу значи „Земља поштених/непоткупљивих људи“.

Слика 6: Грб Горње Волте који употребљава француски штит са златним иницијалима државе на француском језику (République de Haute-Volta)

Слика 7: „Африканизација“ штита грба Горње Волте постигнута изменом облика штита

У исто време следи и измена грба. Дотадашњи грб на коме је приказана црно-бела-црвена застава Горње Волте на штиту са два бела коња као чуварима грба замењује једна, слободно можемо рећи, верзија амблема Мозамбика. Над отвореном књигом приказани су укрштени Клашњиков и мотика. Наравно, борба за слободу је поново симболика која је додељена овом чувеном оружју.

Слика 8: Мозамбички амблем Буркине Фасо

Касније, амблем је земењен за мирољубивију варијанту старог концепта штит у бојама заставе Буркине Фасо, а сребрни коњи су враћени да бране грб.

Слика 9: Калашњиков је отишао у историју овим грбом који је усвојен 1997. године

Најмлађа држава која је своју оружану борбу за независност представила Калашњиковом на амблему је Источни Тимор. Ова територија је прво била португалска колонија, а касније је пала под власт Индонезије. У првом периоду, до 1935. Источни Тимор су обележавали грбови са, разумљиво, португалским симболима и Доминиканским крстом. Доминикански ред је, наиме, одиграо велику улогу у ширењу католицизма на овим и другим територијама под влашћу Португалије.

За време док је Источни Тимор био 27. провинција Индонезије, псеудохералдички знамен се састојао из златног штита на коме је приказана традиционална кућа становника Источног Тимора на плавом рунделу. Све је било кружно окићено венцима од пшенице и памука, што су биле главне пољопривредне културе провинције.

Слика 10: Грболики знамен коришћен од 1975. до 1999. представља индонежанску провинцију Тимор Тимур

Први грб Источног Тимора као независне државе је рађен на основу грба Националног покрета отпора Тимора (Conselho Nacional de Resistência Timorens) и био је у употреби од 2002.

до 2007. године. Главни елемент на знамену су два укрштена сурика, што је традиционални мач који се употребљава на овим просторима.

Слика 11: Први грб Источног Тимора

Заменио га је, 2007. године, садашњи амблем на коме је приказана закривљена пирамида са црним средиштем и црвеном бордуром. Све личи на неки чудан, окренут наопако, штит. Пирамида представља Рамелау, навиши планински врх Источног Тимора .

На црном делу налазе се бела звезда петокрака и отворена црвена књига на златном индустријском точку. Испод тога налази се, тешко уочљива, пушка АК 47 сиве боје која је укрштена са златном стрелом, а испод тога је златни лук.

Слика 12: Амблем Источног Тимора који је у употреби

Дакле, очевидно је да су се све државе на чијим амблемима је своје место нашао Калашњиков родиле из револуција, и представља посвету њиховим носиоцима-герилским трупама које су биле наоружане том пушком.

Аутори амблема су сматрали да је АК 47 одличан за представити њихове слободарске, правдољубиве и револуционарне тежње.

Нема ништа нелогично у појави ове пушке на грбовима. Исто као и мач, копље или убојна секира и АК 47 је оружје, а грб представља поред наслеђа и оружје.

Наравно, остаје вечита расправа о оправданости употребе „нових“ елемената на грбовима.

Неко је за, неко је против, али то је већ прича за себе ■

Владимир Матевски

Знамења Острва Мен

Тајкунске јахте чува келтски симбол

У данима годишњих одмора, летовања и одласка на море, у лукама и маринама широм Медитерана могу се видети скупоцене јахте са необичним заставама на којима је централни мотив трискелион - троспирални симбол који се појављује још у неолиту.

У питању је, најчешће, застава егзотичног острва Мен, које је, због изузетно повољне пореске политике, постало омиљено прибежиште европских тајкуна. Они, на овом острву, радо региструју компаније али и луксузна пловила која су, стога, у обавези да истакну заставу Острва Мен.

Острво Мен је, иначе, британски самоуправни Крунски посед, и налази се у Ирском мору, између Велике Британије и Ирске.

Ово острво, упечатљивог грба и заставе, са површином од 572 км² има свега 80.058 становника.

Главни град је Даглас и представља центар овог самоуправног крунског поседа које се, формално, не рачуна у део Уједињеног Краљевства.

Без обзира на то, суверен Острва Мен је „господар Мена“, односно краљица Елизабета II коју на острву заступа гувернер.

Британска Влада је одговорна за спољну политику и одбрану и не меша се у остале надлежности локалне аутономије.

Законодавну власт спроводи дводомни парламент егзотичног и древног назива - Тинвалд (Tynnjald). Скупштина је утемељена 979. године, и једна је од најстаријих светских скупштина у непрекидном постојању.

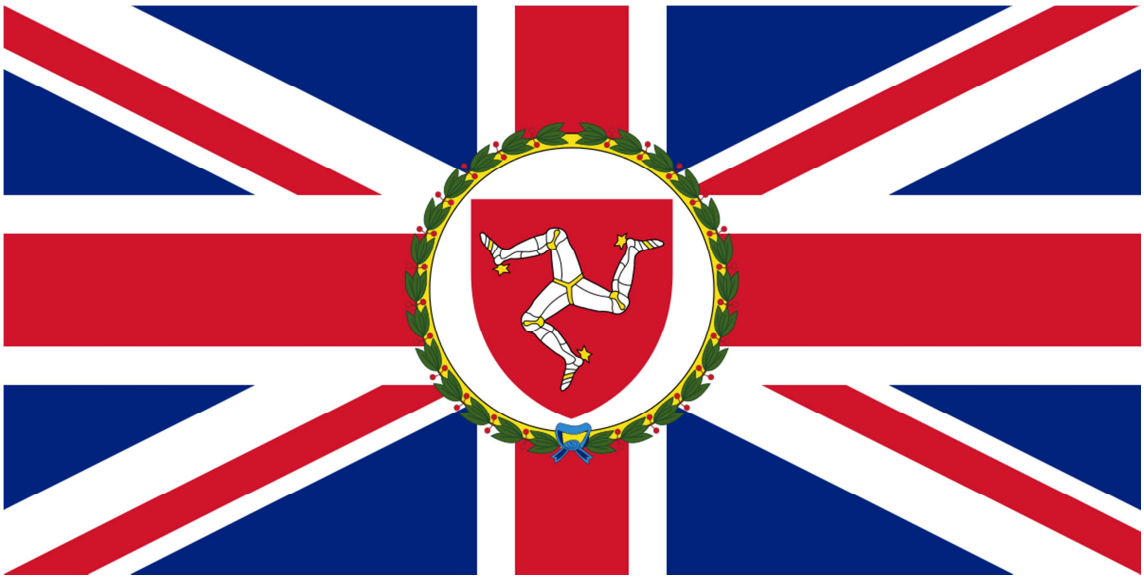

Слика 1: застава гувернера острва Мен

Становници Острва Мен имају британско држављанство, али острво никада није било део Европске уније, иако се примењује правило о слободном протоку робе.

Мен је најпре било мало викиншко краљевство од 700. до 900. године, потом део Норвешког краљевства Хебрида, до 13. века, кад прелази под шкотску круну. Од 14. века је под енглеском контролом и 1765. године пада под британску круну.

Од 1800. до 1845. године рад његове скупштине је био прекинут.

Симбол Острва Мен је застава која приказује трискелион - амблем са три људске ноге, у центру црвеног поља.

Слика 2: застава острва Мен

Три ноге се спајају на крају бутина и савијене су у колену. Како би ноге биле исто постављене на обе стране заставе, користи се двострана застава.

Застава је, наиме базирана на грбу последњег викиншког краља Острва Мен, Магнуса III.

Занимљиво је да модификовану верзију грба још увек користе Магнусови потомци у Норвешкој, фамилија Сканке.

Порекло трискелиона је у древном келтском симболу Сунца, а користиле су га и неке друге древне цивилизације, попут Микене и Лиције.

Трискелион (грч. τρισκέλιον - три ноге) је симбол који се састоји од три спирале које се међусобно затварају, три савијене људске ноге али и било који други симбол са три симетрична наставка.

Као цивилна застава користи се црвена са заставом Уједињеног Краљевства у кантону и трискелионом у пољу.

Ова застава је врло слична барјаку Сицилије који баштини исти, древни симбол.

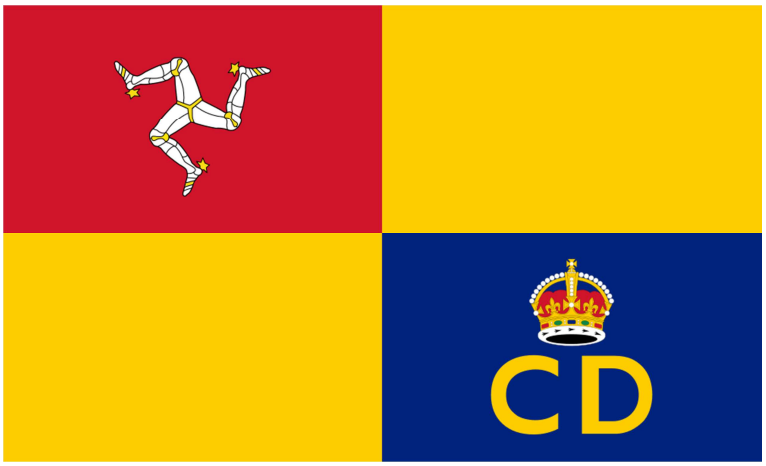

Слика 3: застава цивилне одбране острва Мен

Грб Мена у данашњем облику датира од 1996. године. Службени назив грба је Грб Њеног Величанства на Острву Мен.

Грб се састоји од црвеног штита на ком се налази трискелион.

Држачи штита су јастреб и гавран. Јастреб има историјски значај јер су два јастреба поклоњена енглеском краљу на дан крунисања као одређени тип данка.

Гавран се често спомиње у легендама о острву и представља неку врсту регионалниог симбола.

Мото испод штита гласи Qucunque Jaceris Stabit (Чиме год гађали, стајаће) ■

Слика 4: грб острва Мен

Бранко Тодоровић

Ко је загонетна женска фигура у челенци грба Мрњавчевића?

На пољу илирске хералдике и даље је немало отворених питања, а једно од оних која су од почетка привлачила пажњу истраживачима, било је и оно које се тицало одгонетања симбола у челенци грба Мрњавчевића.

Грб Мрњавчевића, какав нам је познат из илирских грбовника, у челенци се истиче по израстајућем нагом женском лику, који у рукама држи двобојан црвено-бели стег, преко кога се налази једноглави орао, инверзно обојен у односу на вертикално подељена поља заставе.

Слика 1: челенка грба Мрњавчевића, Београдски грбовник (XVI-XVII в.)

Порекло овог необичног украса у челенци Мрњавчевића, отпочетка је привлачило пажњу истраживача тзв. илирске хералдике, и по неком логичном редоследу истраживања, они су се упутили у средњи век, трагајући за одговарајућим симболом у српској средњовековној сфрагистици и нумизматици.

Тамо је на крају заиста и нађен извор, који је могао послужити као инспирација творцу Илирског грбовника, и најпосле креатору грба Мрњавчевића. У објављеним зборницима средњовековних српских печата и средњовековног српског новца, видимо да у време позног XIV века, неколико српских владара кује новац, на коме се јавља кацига са дашчицом, и на дашчици, загонетна глава жене.

Новце са мотивом женске главе у челенци, кују: царица Јелена (1360-1365), краљ Вукашин Мрњавчевић (1365-1371) и жена му краљица Јелена (1365-1371). У првом и трећем примеру, глава је на розети, која је дели од дашчице, која се налази на кациги. На кациги са новца краља Вукашина, глава је на дашчици, и нема између розете. То је много јасније потврђено и на сачуваном печату краља Вукашина Мрњавчевића из 1370. године.

Међутим, сама глава, иако стајала у челенци, и готово несумњиво била то женска глава, ипак је доста удаљена представа од представе израстајуће женске фигуре, која при том држи велики стег, и оправдано се поставља питање, колико су поменути извори могли утицати, да се на грбу Мрњавчевића нађе једна много раскошнија челенка?

Уз то, ако је и постојала нека веза са поменутим изворима, поставља се питање шта је творац грба у њима видео, или замислио да уради од онога што му је било на располагању?

Трагање за овим одговорима, вероватно би нас одвело на странпутицу, јер оно што стоји иза ове загонетне представе у челенци грба Мрњавчевића, заправо никада не бисмо ишчитали са новца двеју Јелена, као ни са печата краља Вукашина Мрњавчевића.

У челенци грба Мрњавчевића, налази се веома верна, за крај XVI века готово типска, представа римске богиње Фортуне.

Фортуна је у римској митологији била богиња среће. Њено име потиче од латинске речи fors, што заправо значи шансу, а самим тим и добру и лошу срећу. Доцније, Фортуна се због тога јавља и у посебном облику као Fortuna infelice, и има обрнуту симболику Фортуне. Осим тога, Фортуна је симбол изобиља, плодности, понекад и победе, а ређе и суровости судбине.

У историји уметности предста-вљана је младом, често потпуно нагом женском фигуром, коју прате атрибути богиње среће. Зависно од времена из кога потичу њене представе, варира и избор атрибута који је прате. Ипак, у основне симболе Фортуне, спадају точак среће, као симбол шансе и несталности, на коме Фортуна најчешће стоји, и рог изобиља, као симбол разноликог богатства, којим дарује изабране, и који она држи у наручју своје десне руке.

Овај први симбол, с временом ће добити и свој пандан, у виду брода на коме стоји Фортуна, па ће тако „точак среће“ заменити «брод среће», као такође симбол шансе и несталности. Како је тај брод најчешће био једрењак, врло брзо су се једра нашла у рукама Фортуне, а с временом је дошло до враћања старом симболу точка, односно најчешће његовој нешто доцнијој варијацији у виду кугле, док је једро остало у рукама богиње, као симбол уживања, радости и добре наде.

Безлично бело једро пред уметницима није дуго остало празно, и веома брзо на њему долази до значајних промена, једро постаје прво, стегом, затим плаштом, на крају варира чак у крила. Ова прва варијација, за нас је заправо најзанимљивија, јер управо такву имамо и у челенци грба Мрњавчевића.

У уметности XVI века, Фортуна се приказује готово идентично представи из наше челенке, ови атрибути варирају и попримају другачије облике, а неки готово и нестају. Фортуна се представља најчешће само са куглом, која је заменила точак, и бродским једром, које у неким случајевима већ наликује стегу, јер више није бело, а понекад чак ни празно.

Слика 2: Грбовник Томаса Ланга (Stamm und Wappenbuch des Thomas Lang 1575-1607)

Слика 3: гравура Хајнриха Алдегравера из 1549. године

Такве примере имамо забележене у Грбовнику Томаса Ланга, насталом између 1575. и 1607. године, где је приказана нага женска фигура на крилатој кугли, са уздигнутим великим пурпурним стегом у рукама.

Доста сличан пример је и гравура Хајнриха Алдегравера из 1549. године, на којој видимо, додуше обучену представу жене која једном ногом стоји на кугли, а у руци придржава велико једро у коме је скривена представа «точка среће».

Такође, изузетно лепу представу Фортуне, у оваквом маниру, срећемо и на почетку XVI века (1505/06), и то у предивној композицији „Алегорија планине мудро-сти“ која се налази у Сиенској катедрали, а чији је аутор чувени италијански рене-сансни сликар Бернардино ди Бенедето ди Бјађи.

Овде можемо слободно прибројати и неке примере доцнијих представа Фортуне, па тако имамо једну такву представу на бакрорезу с почетка XVII века, чији је аутор Јохан Јоаким Буцлин, где је Фортуна представљена само стојећи на кугли и држећи бродско једро, а слично је представљена и у делу Данијела Мајсе-нерса «Thesaurus philopoliticus» из 1630. године, где је представа различита утолико што Фортуна у својој левој руци држи пирамиду, око које је исплетена винова лоза, а чији врх окружује златна круна, и целу фигуру окружују стреле у налету.

Слика 3: Данијел Мајсенерс «Thesaurus philopoliticus» из 1630. године

Из наведених примера, видимо да представе Фортуне са наведених примера, несумњиво одговара представи женске фигуре из челенке грба Мрњавчевића.

При томе, ово није једини и усамљени пример употребе Фортуне у хералдици „илирских земаља“, такве примере срећемо и у зборнику «Stemmi Illirici Ragusei» (XVIII век), који се чува у Архиву САНУ, а у коме се налази један грб Лазаревића, који у левој половини штита има потпуну представу богиње Фортуне, а сличан пример срећемо и на грбу једне гране племићког рода Патачића, који можемо видети у Витезовићевом делу «Regnorum et provinciarum Illiricorum insignia genuina» (1695), иначе претечи његове «Стематографије» (1701), где је приказана Фортуна са једром како стоји на пловећем сидру, иначе симболу наде.

Имајући све ово на уму, можемо рећи слободно да је право чудо што је такав податак до данас остао нерасветљен, поготово зато што је Фортуна у историји уметности не представља реткост, и свакако не непознаницу ученим познаваоцима уметности, али очигледно је у овом случају и сама била уплетена, и открила се не онда када су други хтели, већ кад је она сама то хтела ■

Александар Петров

ГРБ НОРВЕШКЕ ОБАВЕШТАЈНЕ СЛУЖБЕ

Обавештајне службе су специјализовани државни органи који специфичним методама и техникама рада прикупљају информације које служе заштити националне безбедности. Одликује их тајност у раду, док су јавности препознатљиве углавном по својим ознакама, односно амблемима. Не тако велики број обавештајних служби у свету може се похвалити заиста изванредним хералдичким решењима која јасно изражавају основну делатност ових институција. Једна од таквих је Норвешка обавештајна служба.[1]

Норвешка обавештајна служба је једина спољна обавештајна служба Краљевине Норвешке. Ресорно, служба је потчињена министарству одбране. Делатност службе усмерена је на прикупљању обавештајно-безбедносних информација у иностранству. Ова служба „прикупља обавештајне информације и израђује завршна обавештајна документа о стању и приликама у другим државама, с циљем пружања помоћи у доношењу стратешких одлука о питањима која се тичу спољне, безбедносне и одбрамбене политике Норвешке“.[2] Такође, бави се прикупљањем, обрадом и анализом обавештајних информација од интереса за Норвешку и уступањем таквих информација носиоцима власти, проценом претњи које долазе од других држава, појединаца или организација, борби против међународног тероризма, ширења оружја за масовно уништење, дугорочним планирањем и развојем оружаних снага Норвешке, пружањем подршке НАТО савезу, као и сарадњом са обавештајним службама других држава.[3] Норвешка обавештајна служба у свом раду примењује све познате обавештајне методе, а нарочито је позната по класичном агентурном методу и тајним обавештајним операцијама у иностранству, укључујући и Балкан.[4]

Слика 1: грб норвешке обавештајне службе

[1] нор. *Etterretningstjenesten* (*E-tjenesten*), енг. *Norwegian Intelligence Service* (*NIS*).

[2] Бајагић Младен "Обавештајно-безбедносни системи Краљевине Норвешке и Швајцарске Конфедерације", *Безбедност – теоријско стручни часопис Министарства унутрашњих послова Републике Србије*, Год. LVII, бр. 1, 2015, стр. 70.

[3] *Ibid.*

[4] Обавештајне операције на простору бивше СФРЈ спроводила је *Секција за тајне мисије у иностранству* позната по скраћеници *E14*. Опширније видети: *E14*, https://en.wikipedia.org/wiki/E_14_(Norway)

Грб Норвешке обавештајне службе[5] представља савршен спој нордијске митологије и хералдике. На јединствен начин описује две основне одлике сваке обавештајне службе, а то су: шпијунажа и тајност.

Централно место на штиту заузима ружа, један од најзаступљенијих цветних симбола. Ружа симболизује савршенство, лепоту, време, вечност, стварање, девичанство. Симболика је разноврсна. Ружа која вене означава смрт и тугу. Као погребни симбол означава вечни живот и ускрснуће. Златна ружа је симбол савршенства. Црвена ружа означава страст, пожуду и лепоту. Бела ружа користи се као симбол невиности, девичанства и магије. Црвена и бела ружа заједно означавају супротност. Плава ружа симбол је недостижног и немогућег. У алхемији, ружа је мудрост. У кинеској симболици, ружа означава напредак. У староегипатској култури ружа је симбол чисте љубави и била је посвећена Изиди. У грчко-римској традицији, ружа је симбол лепоте, љубави, весеља и страсти, симбол Афродите, односно Венере. У исламу ружа симболизује Мухамедову крв, као и његова два сина. У хришћанској симболици, ружа је рајски цвет. Ружин врт симбол је раја. Бела ружа у хришћанству означава чистоту, невиност и Богородицу, док црвена ружа, која расте из крви Исуса Христа, означава мученике.[6]

Мартин Лутер, оснивач протестантске цркве у Немачкој као свој лични печат користио је ружу комбиновану са прстеном, срцем и латинским крстом. Лутерова ружа (Luther rose) данас је симбол Лутеранске цркве.[7]

У хералдици црвена ружа означава седмог сина, а користи се и као симбол наде и радости.[8] Хералдичке руже имају велики значај у енглеској историји. Две ривалске краљевске породице биле су познате по својим симболима, црвена ружа династије Ланкастер (Red rose of Lancaster), и бела ружа династије Јорк (White rose of York). Грађански ратови вођени око енглеског престола између следбеника ових династија називани су Ратови двеју ружа (Wars of the Roses). Окончањем грађанског рата, на престо Енглеске долази династија савезник Ланкастера, династија Тјудор, која је за симбол такође имала црвену ружу, у хералдици позната као Ружа Тјудора (The Tudor rose), данас прихваћена као универзални хералдички амблем (петолисна ружа / The Five-petaled Rose), чија се стилизована верзија налази и на грбу Норвешке обавештајне службе.

Слика 2: Црвена ружа Ланкастера

Слика 3: Бела ружа Јорка

[5] Како је у питању државна агенција, грб је највероватније израдило Норвешко хералдичко друштво (*NHF – Norsk Heraldisk Forening*)

[6] Камингс Т. Ендру *"Све о симболима"*, Народна књига-Алфа, Београд, 2004., стр. 214-216.

[7] *The Luther Seal: Summary of the Gospel*, http://lutheranreformation.org/history/the-luther-seal-summary-of-the-gospel/ , *The Lutheran World Federation, Visual Identity*, https://www.lutheranworld.org/content/visual-identity

[8] Симболизам у хералдици, *Биљке (Црвена ружа)*, Хералдикум – презентација хералдичког уметника Небојше Дикића, http://www.heraldikum.com/simbolizam-u-heraldici/

Слика 4: Ружа Тјудора

Ружа као симбол, видели смо, има много значења. Чак је и славни Умберто Еко (Umberto Eco) објашњавајући наслов свог чувеног романа "Име руже" (The Name of the Rose / Il nome della rosa) рекао да "ружа има толико симболичних значења да готово да више и нема никакво значење".[9]

Међутим, од давнина, ружа је позната и као симбол који означава тајну, и управо се у том контексту налази на грбу Норвешке обавештајне службе.

Тајност и обавештајни рад нераскидиво су повезани. "Тајна служба" данас је упечатљив колоквијални термин којим се назива свака обавештајна служба.

Употреба руже као симбола за тајност (ћутање) датира још од древних Грка. Мистерије (грч. Mystikos – тајан, скривен, тајанствен) су код античких Грка и Римљана биле тајни верски обреди у којима су учествовали само посвећени.[10] Мистерије су биле извор древне грчке културе, уметности, филозофије. Циљ мистерија огледао се у самоспознаји, оспособљавању човека за испуњавање свакодневних тешких дужности, подизању човека у сферу Божанског, као и припремање за живот после смрти. Од мистеријских култова најпознатији су елеузијански и орфејски. Обреди, церемоније, као и сама веровања култа сматрани су тајним. Иницијација у мистерије значила је духовно рођење. Током иницијације, кандидати су носили руже као знак да ће чувати све тајне које им буду поверене.[11]

Код старих Римљана, ружа је посебно била наглашена као симбол тајности. Постојао је устаљени обичај да се у просторијама где су вођени поверљиви разговори, на плафону каче руже, не као декор, већ као знак да оно што буде изговорено у тој просторији мора остати тајна и да је нико од учесника разговора не сме обелоданити. Није било потребе посебно учесницима нагласити да ће разговор бити поверљив, једноставно руже које су висиле са плафона су на то указивале. Оно што је речено испод ружа мора остати поверљиво. Постојале су и наменски грађене дворане за поверљиве састанке где су таванице биле осликане ружама. Ова пракса усвојена је касније током средњег века и на енглеском и шкотском двору. Отуда латински термин Sub Rosa („испод руже“) за тајно односно поверљиво, који се у енглеском језику и дан данас користи.

У модерном времену, у неким земљама постојао је обичај да се на тајним састанцима носи ружа. Тајни агенти носили су једну црвену ружу као знак распознавања, када су требали ступити у контакт са доушницима.

---

[9] Home page of Umberto Eco, *Name of the Rose_Title and Last Line*, http://web.archive.org/web/20070121024505/http://www.umbertoeco.com/id-39/UmbertEco_Name_of_the_Rose_Umberto_Eco.html

[10] Према Вујаклији, *Лексикон страних речи и израза*, Просвета, Београд, 1996, стр. 554.

[11] *Symbolism and meaning of rose*, http://www.harlowgardens.com/symbolism-and-meaning-of-roses/

Ружу као симбол тајне обилато је користио амерички писац Ден Браун (Dan Brown) у свом роману „Да Винчијев код“ (The Da Vinci Code), где ружа заправо представља Свети грал. Линија руже (Rose line) представља крвну линију потомака Исуса и Марије Магдалене.

Да Винчијева направа коју Ден Браун у свом роману назива Криптекс (Cryptex)[12] означена је симболом руже на поклопцу дрвене кутије у којој је чувана. Овде је Браун још једном доказао своју маестралност у познавању симбола. Тајна коју чува Криптекс налази се скривена "sub-rosa" тј. испод руже.

Слика 5: Криптекс са симболом руже

Симбол руже користе и одређена тајна друштва, попут Розенкројцера, односно Реда руже и крста (Rose Cross, Rosy Cross, Rose Croix).

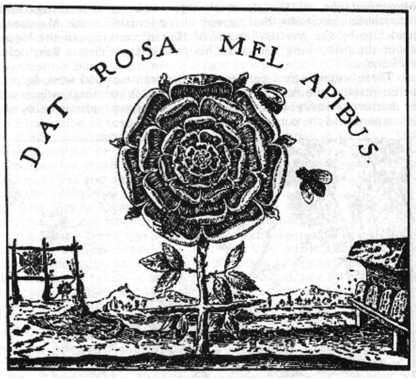

Слика 6: Розенкројцерска симболика Гравура DAT ROSA MEL APIBUS – Ружа даје пчелама мед Theodore de Bry (1528-1598)

Други симбол на штиту грба Норвешке обавештајне службе, поред руже, симбола тајности, јесте гавран, птица која се у многим културама сматра симболом проповедништва, птица којом се означавају мистичне силе и способност прорицања будућности. Гавран означава

[12] Изум Леонарда, који је заиста постојао, заправо је справа за чување тајне. Уређај је у облику ваљка, са абецедним спољним механизмом. Унутар уређаја се налазила комора где се чувала порука написана на хартији обмотана око бочице са сирћетном киселином, на коју је наслоњена челична игла. Да би се комора отворила и извукао папир на којем је написана тајна, корисник је морао знати шифру коју је "уносио" померајући слова и бирајући одговарајућу реч на спољном механизму. Погрешна реч активирала би иглу која разбија бочицу са киселином и написана тајна заувек нестаје.

усамљеност и сматра се птицом гласником. У хришћанској симболици гавран представља нечастивог који се храни поквареношћу људи. Симбол је греха, као супротност голубу који представља чисту душу. У кинеској култури црни гавран је симбол зла. У старом Египту представљао је уништење, у античкој Грчкој био је гласник бога сунца. У јеврејској култури представља нечистоћу, док у јапанској култури гавран представља лошу срећу.[13]

У хералдици, гавран означава особу издржљиве природе, односно неког ко је наследивши мало од својих предака, захваљујући провиђењу, постао врло успешан и имућан.[14] Међутим, два црна гаврана на штиту грба Норвешке обавештајне службе симбол су, у овом случају, шпијуна. Значење ове симболике проналазимо у нордијској митологији.

Митологија северних германских народа (Швеђана, Норвежана, Данаца, Исланђана) састоји се из прича (saga) о разним боговима, бићима и херојима. Корене вуче из нордијског паганизма, а након христијанизације северних германских племена, задржава се у скандинавском фолклору. Врховни бог у нордијској митологији је бог рата и мудрости, Один (Odin). Његов најстарији син је бог грома Тор (Thor). Према предању, Один је заједно са својом браћом Вилијем (Vili) и Веом (Ve) убио дива Имира (Ymir) и од његовог меса браћа су створила земљу, од крви језера, мора и океане, од његових костију планине, од зуба камење. Од Имирове лобање направили су небо, а од мозга облаке. Затим су од два стабла створили људе. Заједно су их три брата оживела тако што су им удахнули душу, разум, покретљивост, говор, вид и слух. Према нордијској митологији тако су настали први мушкарац и жена. Један столује у Валхали (Valhalla) и њему припада половина ратника погинулих на бојишту који ће му бити потребни за коначну борбу. Валкире (Valkyries) су задужене да са бојног поља доводе ратнике, који ће потом заједно са Одином у Валхали чекати коначну борбу. Када дође време борбе Один предводи своје ратнике из Валхале и гине тако што га прождире џиновски вук Фенрир (Fenrir). Осветиће га син Видар (Vithar) који ће убити Фенрира. У Валхали Один седи на престолу Хлидскјалф (Hlidskjalf) у дворани Валаскјалф (Valaskjalf), а друштво му праве четири верна пратиоца: два вука, Geri (Похлепни) и Freki (Прождрљиви), и два гаврана, Хугин (Hugin) и Мунин (Munin).[15]

Слика 7: Один са својим вуковима, Фрекијем и Герије̄м, и гавранима, Хугином и Мунином Carl Emil Doepler (1882)

[13] Камингс Т. Ендру, *op.cit.*, стр. 54-55.

[14] Симболизам у хералдици, *Птице (Гавран)*, Хералдикум – презентација хералдичког уметника Небојше Дикића, http://www.heraldikum.com/simbolizam-u-heraldici/

[15] Опширније видети: *Один*, https://sr.wikipedia.org/wiki/Один, John Lindow *"Norse Mythology: A Guide to the Gods, Heroes, Rituals and Beliefs"*, Oxford University Press, New York, 2001., Peter Andreas Munch *"Norse Mythology: Legends of Gods and Heroes"*, The American-Scandinavian Foundation, New York, 1926.

Седећи на свом престолу, Один види цели универзум, али му и даље недостају информације. Зато он сваког јутра шаље своја два гаврана Хугина (чије име значи „мисао“) и Мунина („сећање“) да облете читав свет. Увече, када се врате, Хугин слети на десно Одиново раме, Мунин на лево, а потом му на уши шапућу све што су тог дана видели, и све што су чули! Они су Одинове уши и очи, његови шпијуни. Како је захваљујући њима стекао и многа нова знања, Одина су звали и Бог гаврана[16] ■

Слика 8: Илустрација Одина са Хугином и Мунином на раменима. Исландски манускрипт "SAM 66" из 18. века. Arni Magnusson Institute for Icelandic Studies Reykjavik, Iceland

[16] *Hugin and Munin*, Norse Mythology for Smart People, http://norse-mythology.org/gods-and-creatures/others/hugin-and-munin/

ИЗВОРИ:

- *Arni Magnusson Institute for Icelandic Studies*, Manuscript Collection, List of Manuscripts in the Arni Magnusson Institute for Icelandic Studies, http://www.arnastofnun.is/page/handrit_SAM
- Бајагић Младен *"Обавештајно-безбедносни системи Краљевине Норвешке и Швајцарске Конфедерације"*, Безбедност – теоријско стручни часопис Министарства унутрашњих послова Републике Србије, Год. LVII, бр. 1, 2015, стр. 67-86.
- *Norwegian Intelligence Service*, https://en.wikipedia.org/wiki/Norwegian_Intelligence_Service
- *E14*, https://en.wikipedia.org/wiki/E_14_(Norway)
- Камингс Т. Ендру *"Све о симболима"*, Народна књига-Алфа, Београд, 2004.
- John Lindow *''Norse Mythology: A Guide to the Gods, Heroes, Rituals and Beliefs''*, Oxford University Press, New York, 2001.
- Peter Andreas Munch *''Norse Mythology: Legends of Gods and Heroes''*, The American-Scandinavian Foundation, New York, 1926.
- Timothy Bourns *''The Language of Birds in Old Norse Tradition''*, Medieval Icelandic Studies, University of Iceland, Reykjavik, 2012.
- *ХЕРАЛДИКУМ - презентација хералдичког уметника Небојше Дикића*, Симболизам у хералдици, http://www.heraldikum.com/simbolizam-u-heraldici/
- *Rose (heraldry)*, https://en.wikipedia.org/wiki/Rose_(heraldry)
- *Tudor rose*, https://en.wikipedia.org/wiki/Tudor_rose
- *The Luther Seal: Summary of the Gospel*, http://lutheranreformation.org/history/the-luther-seal-summary-of-the-gospel/
- *The Lutheran World Federation, Visual Identity*, https://www.lutheranworld.org/content/visual-identity
- *Symbolism and meaning of rose*, http://www.harlowgardens.com/symbolism-and-meaning-of-roses/
- *Hugin and Munin*, Norse Mythology for Smart People, http://norse-mythology.org/gods-and-creatures/others/hugin-and-munin/
- *Sub Rosa*, https://en.wikipedia.org/wiki/Sub_rosa
- *Sub Rosa*, https://www.merriam-webster.com/dictionary/sub%20rosa
- Милан Вујаклија, *Лексикон страних речи и израза*, Просвета, Београд, 1996.
- *Нордијска митологија*, https://sh.wikipedia.org/wiki/Nordijska_mitologija
- *Один*, https://sr.wikipedia.org/wiki/Один
- Home page of Umberto Eco, *Name of the Rose_Title and Last Line*, http://web.archive.org/web/20070121024505/http://www.umbertoeco.com/id-39/UmbertEco_Name_of_the_Rose_Umberto_Eco.html

Марко Дражић

ЉУБАВ ПРЕМА ХЕРАЛДИЦИ ЗА ЦЕО ЖИВОТ

Разговор уз кафу: хералдички уметник Дамјан Илић

Ретко се деси да се у Србији хералдички уметник појави и развија пред нашим очима. Дамјан Илић је напорним радом избрусио свој стил и засјао као бисер који је дуго био у мрачној шкољки. Израдио је прегршт личних и месних грбова, а у раду не посустаје већ марљиво бележи нове успехе.

Господин Илић је, због чека смо посебно поносни, редован члан нашег Друштва и вредно доприноси својим знањем нашем раду. Из родног Ниша нам љубазно одговара на питања којима желимо да његов рад приближимо свим љубитељима хералдике.

Дамјан Илић, хералдички уметник

Колико дуго се бавите хералдиком и од када Вас занима ова помоћна научна дисциплина/уметност?

Хералдика и вексилологија ме занимају још из времена кад сам био основац. Почело је случајно, у питању су биле дечије игре. Хтели смо да обележимо нашу територију, смислили смо заставу, жуто-љубичасту двобојку облика ластиног репа. У недостатку жуте тканине застава је испала наранџасто–љубичаста, али смо је са поносом истицали. А онда смо се договорили да свако направи свој лични грб и заставу, и да то не буду плагијати, па смо додали и правило да заставе не смеју да буду у бојама које већ постоје на државним заставама. И тако сам кренуо са истраживањем, развијањем маште и цртањем.

Постоји ли неки преломни тренутак који Вас је навео да се заинтересујете за хералдику?

Ми смо као деца скупљали све сличице које се појаве. Тако смо попуњавали и албум који се звао отприлике „упознајте свет кроз заставе и грбове“, тако нешто… Е, мени је то било фасцинантно! Тако сам „закачио“ тај вирус. Касније сам наишао на слику српског војника из Првог светског рата, који држи српску заставу на којој је двоглави орао. То је било значајно откриће за мене. Прво, то што је српска тробојка старија од југословенске, и нарочито то што је наш грб био двоглави орао, а нама је био познат само сличан симбол Албаније. То је пробудило истраживачки дух у мени, налазио сам новац из времена краљевине, откривао по мало и склапао коцкице. Још касније, 1989. године, поводом шест векова од Косовског боја, велику популарност су доживели они Палавестрини грбови српске властеле. Тад сам већ знао да је та љубав према хералдици за цео живот.

Имате ли узоре?

Не у правом смислу речи. Велики утицај је имао Драгомир Ацовић, али више у домену стручног ауторитета него ликовног израза. За стилско усмерење су заслужнији уметници Центра за истраживање православног монархизма. У време кад сам почео да цртам на рачунару они су већ имали запажене и бројне радове, тако да су поприлично прокрчили пут и утабали стазу којом сам касније кренуо. Такође, од значаја је било и то што су они високо дигли лествицу што се тиче квалитета и јасно трасирали правац стила. Сада сам већ упознат са опусом многих врсних уметника широм света, а издвојио бих Михаила Шелковенка, Владислава Дедека и Луиса Камила Алвеса.

Како бисте описали хералдичку сцену и прилике у Србији? Посебно нас занима где се, по Вашем мишљењу, налазимо у односу на суседство, Европу и свет?

Има ту неколико нивоа… први су државни симболи. Ту је ситуација код нас одлична, нарочито ако погледамо окружење. Од држава насталих од бивше Југославије само Србија и Хрватска имају симболе око којих нема никакве дилеме, иза којих стоји цели народ, сви политички субјекти. Чак и они који су се почетком деведесетих грчевито борили против традиционалних симбола сада исте користе на предизборним сликама као декор, и то са круном. И такав консензус је добар. Дакле, дневна политика се није успешно умешала у избор грба, заставе и химне, иако је било покушаја. И гласови против, углавном око круне и званичног еталона, по правилу од људи који се у то не разумеју нимало, су спорадични и све тиши. А у окружењу је слика много лошија. Црна Гора је усвојила симболе чија је идеја водиља била што већи отклон од српских корена, тако да је резултат таквог силовања чињеница да имате знамења која пола народа не доживљава и не признаје као своја. У БиХ је стање још горе. Апсурдно је да њихова застава заправо јако добро врши ону функцију коју застава треба да врши, тачније , она заиста много говори о томе каква је БиХ држава, или „држава“, те је сасвим одговарајући симбол. Шалу на страну, мотивација онога ко је са стране наметнуо то као заставу је била да никога не увреди и да, по могућству, ништа и не представља, најбоље би било да је скроз бела. И наравно да је ни један од три народа не осећа и не доживљава као своју, а посебна је прича то што су је отаљали у изведби, са оним исеченим звездицама и сл. У Македонији су најочигледније последице подизања питања симбола на ниво међудржавног спора. Дакле, изглед заставе је последица притисака споља, изглед грба је последица стања изнутра. Они чак нису ни сасвим начисто како треба да изгледа грб, да ли црвени лав на златном штиту или обрнуто, да ли лав уопште или сунце… и тренутно је актуелно најгоре решење. Добра страна су евидентни напори и активности Македонског хералдичког друштва да ствари доведе у ред. Иначе, и у Словенији није све идеално. Питање (недостатка) грба тамо није од јуче, а ово решење које је актуелно од стицања независности није сјајно и стално се чују гласови за редизајн симбола, чак и заставе, словеначка тробојка итекако има историјско утемељење.

Други ниво је територијална хералдика. Ту је ствар већ дискутабилна… у задњих пар деценија направљен је велики корак унапред, многа места су добила хералдички исправна знамења, углавном су уклоњени партијски и идеолошки симболи. Али, у многим местима су социјалистичке амблеме, нажалост, заменили некаквим амблемима, псеудо хералдичким или потпуно нехералдичким, све водећи се „оригиналношћу“ и „савременим тенденцијама“. Проблем је у недостатку званичног хералдичког ауторитета, тако да је све препуштено иницијативи мање или више просвећеног појединца или некаквих одбора на локалу. Најчешће се посао не поверава стручним институцијама већ се расписују демократски конкурси, на којима учествују људи који не знају ништа о хералдици, али су на њихову срећу исти такви и у комисијама. Ту је обично неки графичар, наставник ликовне културе, архитекта, насумично изабрани одборник… И резултат тога су „грбови“ Нишке Бање, Алексинца, Зајечара, Косјерића, Ваљева, Богатића, Књића… Забрињавајуће је и што се у неким срединама обележја мењају са променом

власти, тако да хералдички исправне грбове замењују некаквим накарадама, као у Пожаревцу, Горњем Милановцу или Пријепољу. Очигледно је да проблем не лежи на локалу већ да је неопходно оснивање државне хералдичке институције, а добрих примера у другим земљама има на претек.

Како стојимо на пољу личне хералдике?

Да, лична хералдика је трећи ниво. С обзиром на неповољне историјске околности, последице дуге владавине антихералдичких система (Османлије, комунисти…), стање је много боље него што се могло очекивати. То не значи да нема места за напредак. Постоји много тога што може да се уради на плану популаризације грбословља и доступности едукативних садржаја ширим круговима. Све у свему, заиста је значајан број људи с ових простора добио ваљан грб, нарочито ако се упореди са нпр. Хрватском, Бугарском… Узгред, чињеница да многи који потичу из хералдички напреднијих држава и средина данас наручују грбове код српских хералдичара и уметника, говори о завидном нивоу и реномеу који је изграђен за релативно кратко време.

Шта је оно што будући грбоносац мора да Вам објасни како би добио ваљан грб? Какве савете дајете и какав је ток настанка знамења?

Зависи…некад људи имају јасну и потпуну идеју шта би хтели, а моје је да то уобличим да буде по прописима, а некад се јави неко ко нема никакву идеју, само има жељу да добије леп и исправан грб. Тај процес настајања грба, интеракција и уобличавање је нешто што највише волим и у чему заиста уживам. Трудим се да упутим будућег армигера у добром правцу, у оквирима доброг хералдичког укуса, утичем да се одупре честим поривима да се на грб натрпа свашта и заједно правимо селекцију. Штит је место за најважније и, ако је могуће, не стављам превише шаржи. Оне су симбол суштинског и трајног, а требало би да буде и непролазни аманет за генерације које долазе, тј. врста завештања, тако да треба мислити и на то и стремити да се избегну баналне ствари типа „ја сам зубар, значи нацртај зуб, а отац је био пекар, значи мора и хлеб“ и сл. Избегавати плеоназме, више симбола истог или блиског појма. Присталица сам језгровите једноставности, волим алузије на презиме или име, неку карактеристичну причу из породичне повести, симболе трајних вредности и особина, и тежим оригиналности, ако је то могуће. Постоји толико дивних шаржи које су ретке, или их чак нико није ставио на грб до сад, а лавове, сабље, вукове и слично можемо мало да пустимо да одморе…

Којом техником израђујете грбове?

Све грбове радим на рачунару, у векторским програмима. Раније сам углавном цртао руком, скенирао, па векторизовао. Сад цртам одмах рачунаром. Иначе, не користим компјутерске ефекте, пречице и инстант олакшице. Све сенке, сјај, утисак дубине и тродимензионалности постижем „пешице“, иако бих онако завршио знатно брже и лакше. Ти ефекти дају грбу синтетички изглед и сврставају га стилски у одређену епоху која ће већ за пар година да делује превазиђено и демоде. Таквим приступом мало се више потрудим али је емблазон онда „евергрин“. Лаику делује да је цртање на компјутеру нешто што много олакшава посао, што је донекле тачно, али у много чему је сасвим супротно. Нпр. ако цртам више истих елемената онда рачунар помаже тако што се нацрта један а затим једноставно умножи до жељеног броја. Али, уметници који цртају руком су у предности што се тиче сенчења, преливања боја, сјаја…

Држите ли се неких обичаја приликом цртања грба? Шта се ради прво?

Нема обичаја, постоји само редослед, утврђен процес. Прва фаза је блазонирање, осмишљавање и уобличавање концепта, у оквиру које је и значајан истраживачки рад. Онда, наравно, прво радим штит, који треба да „одлежи“ и „сазрева“ све време рада на грбу. Често се враћам, преправљам детаље док коначно не будем сасвим задовољан. Затим иду шлем и челенка, на крају плашт и трака и рад на детаљима. Штит као есенцијални симбол увек ми је вишег степена стилизације, тако да ако исто имам на штиту и у челенци, није иста графичка обрада. На штиту је сведеније, дводимензионално, у чистим хералдичким положајима, док је у челенци са више детаља, реалније, просторније…

Израдили сте подоста грбова. Представите нам „своје“ грбоносце.

Пре свега, почело је тако што сам урадио свој грб, без неких нарочитих амбиција и претензија. Он се допао Ненаду Лукићу, који пуно ради на афирмацији српске хералдике у иностраним круговима, па га је поставио на ФБ страници International heraldry society. Ту га је запазио уважени проф. Рубен Кабрал из Португалије, који је већ имао свој грб емблазониран од стране чувеног Марка Фополија. Он ме је контактирао са жељом да му урадим редизајн, тј. други емблазон у „мом стилу“ (шта год то било кад имаш само један рад). Што би рекли млади, ја сам ту изневеровао, и наравно, са одушевљењем прихватио.

Убрзо су ме контактирали из општине Мерошина јер су хтели да постојећи трагикомични амблем замене хералдички исправним грбом. На моју срећу, господин који је био задужен за тај посао је био прилично упућен у хералдику, тако да је сарадња и цела интеракција била каква се само пожелети може. Једини захтев је био да на штиту буде глава статуе царице Теодоре, све остало су препустили мени.

После тога, тих пар референци је било довољно да постанем хералдички уметник Одбора за хералдичке и генеалошке студије Центра за истраживање православног монархизма, захваљујући ђакону Ненаду Јовановићу.

Урадио сам још грбове за насеље Брзи Брод у Нишу, господу Жељка Љубанића из Јагодине, Марка Томашевића из Црне Горе, Макса Ћелића из Ниша, ђакона Ненада Јовановића, Ивана Тореса из САД и госпођу Мирјану Чрнелић из Хрватске.

За кога бисте волели да нацртате грб?

Ух, има тога пуно… пре свега за општине и градове који имају још увек некакве амблеме, Крушевац, Пирот, Чачак, Зајечар, Ваљево, Лозница, фамозна Бањалука, па места за које сам лично везан, Сокобања, нишке градске општине, места у југоисточној Србији, а волео бих и неке регионе чији грбови имају историјску подлогу али та област правно није још регулисана. Мислим на Рашку, Шумадију, области у Републици Српској.Сматрам да грб Дарданије из Илирских грбовника треба свакако да заживи, да му се дефинише простор на који се односи и мислим да постоје реални историјски аргументи да тај грб попуни упадљив вакуум, који је шири од простора Косова и Метохије. Могао би да се афирмише као грб целе области јужне Србије, баш као што је Трибалски дивљи вепар значајно заживео на територији која је дефинисана као Шумадија и Браничево. Иначе, може да се деси да нам га отму и узурпирају (као у случају Тврткового грба са љиљанима) и да се осим грба украде и право на

коришћење појма Дарданије који би се албанизовао. Елем, радо бих се ухватио у коштац са задатком израде тог грба.

Пратите ли трендове у хералдици, ако они уопште постоје? Шта је сада у моди?

Рекао бих да је у свету уопште тренд баш израда грбова модерним технологијама (што подразумева високе резолуције слика и могућност квалитетне штампе и аплицирања на најразличитијим подлогама) али уз истовремени повратак правим вредностима и вечним хералдичким принципима. Иако хералдичка наука није нешто што је окоштало и затворено за промене, многе епохе су донеле лоше трендове – пејзажна хералдика у 19. веку, стрампутице тзв. социјалистичке псеудохералдике (чије су жртве и неке земље које нису биле социјалистичке, нпр. Италија), па савремено мешање амблематике и лого дизајна, ипак мислим да су интернет и савремене технологије донеле више доброг него лошег. Сведоци смо наизглед парадоксалне ситуације: хералдика, феномен давно прошлих времена, нечега што се везује за средњи век и феудално доба, доживљава процват у наше време, баш захваљујући осавремењавању и широкој доступности технике и новим пољима примене грбова.

Жеља ми је да свој допринос дам више на пољу хералдичке теорије и популаризације хералдике у Србији. Мислим да је неопходно објединити све заљубљенике у грбословље, мобилисати људе, дати удео у том послу свакоме ко је спреман и вољан. А посла има пуно. Српско хералдичко друштво је тај посао почело, али је све остало недовршено или доступно само ужим и затвореним круговима. Треба урадити (довршити) Речник хералдичких појмова, саставити и публиковати разне врсте уџбеника и то тако да буду доступни свима, саставити правила, дефинисати специфичности. Било је таквих покушаја и до сад, нпр. Небојша Дикић је радио на преводу страних појмова, гласила су објављивана мање или више, писани су чланци, обрађиване теме… али треба то све институционализовати, објединити, учинити искорак у том правцу. Дакле, пуно посла на хералдичкој њиви.

А што се тиче емблазонирања грбова… тренутно радим нешто занимљиво: грб оца Стефана, игумана манастира св. Козме и Дамјана у Зочишту код Ораховца. Мислим да је овај грб први монашки (осим епископских грбова) код нас, а и избор мотива је врло интересантан. Прилично сам нестрпљив и једва чекам да буде готово ■

У наставку чланка уживајте у избору неколико истакнутијих грбова г. Илића.

Грб Брзог Брода, код Ниша

Грб г. Дамјана Илића

Грб г. Рубена Кабрала, Португалија

Грб г. Жељка Љубанића из Јагодине

Грб г. Марјана Ћелића

Стандарта г. Ивана Тореса, САД

Грб Мерошине

Милан Радуловић

Застава Павла Орловића

Средњовијековне српске заставе

О српским средњовијековним заставама остало је мало сачуваног материјала. Пар сачуваних стегова у Хиландару, неколико карти из Мајорканске картографске школе, те пар списа из Дубровника који свједоче о изгледу првих српских застава. Остатак информација углавном црпимо са грбова српске властеле. Но описи стегова налазе се и у епским пјесмама те у народним предањима. Такав је случај са српским крсташем у десници Бошка Југовића и Стефана Мусића. Код Мусића стег је са 12 крстова и иконом светог Јована, док Бошко носи крсташ са златном јабуком из које се шире крстови.

За разлику од епских пјесама предања памте нешто јасније слике српских застава средњег вијека. Тако је званична застава Црне Горе из времена владика, крсташ донешен са Косова. На стегу је црвени крст на бијелом платну, а оно је уоквирено црвеном бродуром. Од застава са Косова предања памте и стег кнежевог војводе Павла Орловића. За разлику од других предања, прича о застави Павла Орловића има извјесну историјску подлогу оличену у стварној застави тајанственог поријекла, приписане Павлу Орловићу.

Херцеговачко сјећање казује, да се после Косовске битке рањени Павле са породицом доселио у Чарађе крај Гацка. По предању како православног тако и муслиманског становништва, са Косова је донесен и његов стег. Чувао се у братствима која су држала поријекло од Орловића, да би га касније отели локални муслимани који су га износили и развијали при обиљежавању значајних празника. Ова информација нам открива важност заставе Павла Орловића, јер су је и муслимани толико поштовали да су је износили на обиљежавању важних свечаности; из чега можемо закључити да је застава свакако припадала важној личности, у супротном би завршила као и сва друга неподобна знамења. Како православци тако и муслимани држе да је стег припадао Павлу Орловићу. Данашња историографија не располаже озбиљнијим изворима који би потврдили постојање Павла Орловића као историјске личности, па га стога често третирају као легенду. Но ако знамо да је Павле поменут у епским пјесмама заједно са потврђеним историјским личностима можемо наслутити да је то био и он. Да додамо, да се у тајанственом Герасимовом љетопису из 1389. године (којег је од руку заборава спасао Милић од Мачве, узевши свједочанство Љ. Фемића), налазило записано име Орловића Павла; у њему је он је наведен као стегоноша Вука Руговца, те да је рањен на Голешу у сукобу са турском претходницом. Када све ове информације узмемо у обзир, односно, епске пјесме, Герасимов љетопис, стег са његовим именом, те однос муслиманског становништва према њему, можемо претпоставити да је и Павле Орловић био стварна историјска личност.

Након бурних догађаја стег је од муслимана преотео Спасоје Дамјанац и у његовој се породици чувао све до Другог свијетског рата када је изгорио са кућом Дамјанаца. Срећом сачувани су драгоцјени описи заставе од стране свједока који су имали прилику видјети и чувати стег, те и оних који су заставу видјели на многобројним народним скуповима на којима се застава вијорила.

Она је ношена на копљу са бодежом на коме је била златна јабука тешка између килограм и по и два, а испод ње се налазио натпис на старом српском, да стег припада Павлу Орловићу. Од врха копља пружале су се до ниже заставе двије свилено-златне кићанке. Сама застава дугачка је нешто више од два метра, а висока око метар. Свилено платно подијељено је на три хоризонтална поља, плава поља налазе се на врху и дну, док је бијело у средини. У бијелом пољу представљена је рука са подлактицом.

Мотиви људске анатомије као што су рука и шака у хералдици су везани за војну службу те су често приказани у оклопу. Но у овом случају опис не саопштава да је рука у оклопу, што

свакако не умањује њену војничку симболику, поготово када знамо коме је припадала. На крајевима заставе биле су везене кићанке од златног и свиленог конца.

Нажалост застава није сачувана али су њени описи сачувани, па би се на основу њих могла ваљано реконструисати. Но проблем лежи у недовољној заинтересованости стручне јавности за српске средњовијековне заставе, што за последицу има гурање у заборав и брисање трага о оно мало свједочанстава о њима. Таква је однос и према овом стегу, а на свима нама је да то промијенимо ■

Слика 1: реконструкција заставе Павла Орловића

ИЗВОРИ:

- *Драгомир М. Ацовић, Хералдика и Срби, Београд, 2008*
- *Драго Дамјанац, Барјак Павла Орловића, приступљено 25. јуна 2017, на сајту Дамјанци: http://www.damjanci.com/barjak_pavla_orlovica.php*
- *Лазо М. Костић, О заставама код Срба: историјски приказ, Минхен, 1960*
- *Милић Станковић, Косовски бој у Герасимовом летопису, Београд, 1989*

Марко Дражић

Највећа грчка застава

Вексилолошка репортажа из Јонске републике

Тога јутра нас је изненадила магла. Острво у Јонском мору па магла? Некако не иде. Ретка појава, али се дешава. Хладан ноћни ваздух напада топло море, а резултат је кондензација водене паре у ситне капљице и ето вам магле. Две супротности, топло и хладно, дају нам трећи, не баш тако пријатан и користан производ.

Осим магле, коју је Божија промисао убрзо решила, мучила нас је и неизвесност...

Од како сам сазнао да се на Закитосу, острву које је, некада давно, са још шест суседних острва чинила Јонску републику и где се вио стег са лавом Светог Марка, налази највећа грчка застава на свету, нисам имао мира. Жарко сам желео да је видим. Тога јутра сам решио да се сретнемо.

Изнајмљена наранџаста Фиат Панда, која ће се касније показати потпуно неприлагођеном за уске, вијугаве и пуне успона путиће на острву, чекала је испред здања у којем смо били смештени и решила је да „читавих“ 800 кубика мотора посвети баш нашој потрази за заставом.

Магла се подигла, Панда се сјаји на сунцу, а последње провере су извршене.

Контакт, старт мотора ... и кренусмо.

Није нам било потпуно јасно где се застава тачно налази, а неколико мештана које смо питали само су слегали раменима. Ослонили смо се на заставословни осећај и мало више на Гугл мапе са наших мобилних телефона. Једино што смо знали је да се налази негде на рту Кери, билизу истоименог места и неког светионика.

Рт Кери се иначе налази на улазу у залив Лаганас који је законом заштићени национални парк, познат по томе да на неколицини плажа острва у песку своја јаја леже корњача Карета. Женке овог чувеног морског дива, способног да доживи и 150 година, под велом ноћи полажу своја јаја на плажама, а младунчад вођена жељом за животом разбијају љуске хитајући ка води. Ова животиња је прави заштитни знак и велика туристичка атракција Закинтоса.

Од Тсиливија где смо били смештени до села Кери треба да се путује двадесетак километара на југ. Пут нас води кроз, за нас навикнуте на зеленило, прилично негостољубиве пределе Закинтоса. Чини нам се да дуж њега успевају само маслине, сунце и зрикавци који су нас пратили својом песмом овим кратким путовањем.

Људи и саобраћаја скоро уопште и нема. Тек с времена на време у сусрет нам прође искусни грчки возач брзином од око 80 км на сат. Сигурно се пита ко ли су ови што возе споро. „Мора да су неки туристи“, мисли у глави глави просечни Костас док жури у Закинтос град да обави неки посао

По која крава нас је лењо испраћала погледом док смо се вукли прашњавим путем поштујући ограничење брзине. Имамо утисак да и она зна да смо „ксеноси“ док полако прежива свој ручак.

Куће поред пута деловале су напуштено. Била је недеља и становници су се традиционално спустили на море да мало уживају и одморе од рада. Затворене жалузине и капије и на свакој трећој по једна грчка застава.

Пристигавши у месташце Кери возили смо полагано уским поплочаним уличицама не би ли смо негде угледали било какав путоказ до нашег одредишта.

Пролазили су минути, а од заставе ни трага ни гласа.

Покушали смои да добијемо упутства о правцу од сељана који је седео на столици пред кућом и, не радећи ништа, уживао на предвечерњем сунцу, али смо се једва споразумели. Грчки дека је, наравно, говорио само свој језик. Помислио је испрва да га питамо за светионик за који се вероватно сви интересују. Разочарано је рекао „фарос?“ и показао нам пут надоле. Када је схватио да желимо да видимо заставу очи су му се зацаклиле и живо нам је, рукама, објаснио у ком правцу треба да хитамо. Можда је помислио „најзад неки туристи који желе нешто друго“.

Кренули смо показаним правцем и натрчали на први путоказ „Greek flag“.

Још један успон и након око два километра угледали смо је.

Помаљала се изнад борова, на плаво белом јарболу. Мирна и без ветра, огромна грчка застава. Посебан је осећај за сваког љубитеља застава када угледа такав призор. Заставу, која представља цео народ, како се поносно љуљушка на јарболу који је упрт у небо.

Застава се налази на имању породице Ливерис, у чијем је склопу и ресторанчић са прелепим погледом на море. Будући да је имање скоро на самој ивици рта, застава је добро видљива и са воде у шта смо имали прилике да се уверимо пловећи, касније, око ових стена.

Када заузмете место испод самог јарбола, чује се онај лењи звук тешке тканине како се помера на благом ветру.

Обузело ме је неко лепо осећање поноса иако нисам Грк.

Чувши неке немачке туристе како чаврљају помислио сам: „Видите шта ми имамо. Видите и дивите се“.

Застава је плод труда архитекте Стаматиса Ливериса.

Одлука о подизању заставе донета је марта месеца 2006. године, са идејом да се завијори највећа грчка застава на свету која би се нашла и у Гинисовој књизи рекорда. Квалификације за Гиниса као и прво званично подизање заставе обављено је 20. маја 2007. године.

Израђена је од високо квалитетне синтетике, димензија 18.10 x 36.90м што је 668м2 површине. Тежи 80 кг и подиже се посебним електромотором. Јарбол је од 12 мм дебелог челика, шеснаестоугаоног је облика и висок је 50 метара. У основи је пречника 1 метар, а јурећи ка висинама сужава се на врх пречника 25 цм. Тежак је око 6.500 кг. Направљен је у Кини и бродом испоручен до Закинтоса, а монтажа на овом месту трајала је око три месеца. Застава се мења са времена на време, а када су временске прилике лоше не подиже се на јарбол.

У подножју јарбола су две камене плоче. На једној је лепо израђен хералдички бељ поред кога је натпис на грчком и енглеском језику „Све је могуће“ као подстрек да се све у животу може постићи ако се довољно жели и труди око тога.

На другој плочи је исклесана строфа грчке химне, коју је певао песник са Закинтоса Дионисиос Соломос 1823. године као „Химну Слободи“.

Не слутећи да ће његови стихови бити химна савремене Грчке и Кипра он нам ставља до знања:

Од древних Грка који умираше,

Враћена у живот и духа слободнога,

Старе вредности уздизаше

Кличемо ох слобода ох слобода!!!

(слободан превод М. Дражић)

Грци воле своју заставу и свуда је истичу како би показали свој понос и национални идентитет. То доказује и овај подухват који је лична иницијатива једног човека, житеља Закинтоса, а не неки државни пројекат.

Заставе се на Закинтосу вију на сваком кораку. Мале или велике, на кафаницама, плажама, бродовима, испред цркава и школа. Има их прегршт.

Изненадио сам се када сам, раније, у луци Закинтос видео да нема заставе на згради лучке управе, но све је исправио власник ресторана поред, који их је развио пет комада.

Након извесног времена, морали смо да кренемо назад.

Иза леђа нам је остала мирна застава, испред куће одмарајући старац... и море ■

Душан Ковачев

БАЛШИЋИ И ЊИХОВ НОВАЦ

Балшићи су крајем владавине Немањића, постали моћна властелинска породица. Смрћу цара Стефана Душана Силног, постају господари Зете, признајући формално власт његовог наследника. Цар Урош, признаје им потпуну власт у Зети.

Балшићи су у Зету дошли крајем XIII века из Провансе где се помињу под презименом де Бо (De Baulx или De Baux). Сматра се да су на Балкан дошли још у доба жене краља Уроша I, Јелене Анжујске. Помиње се да је у њеној служби био неки Мате Балшић. Мавро Орбин, дубровачки историчар тврди како су Балшићи потекли од ситног властелина Балше. Данас неки хоће силом да прикажу како се радило о посрбљеном (словенизираном) Влаху, који је у доба Немањића можда постао ситни властелин. Шиптари би да Балшиће прикажу као своје сународнике, баш као и илирску краљицу Теуту, краља Балајоса и римске цареве Диоклецијана и Јустинијана.

Слика 1: детаљ мапе средњевековне Зете

Значај породице Балшића нагло је порастао током сукоба Дубровчана са Војиславом Војиновићем (1361-1362.) у вези монопола на трговину сољу којег Војислав Војиновић није поштовао, него је увозио со преко Котора, мимо Дубровчана.

Дубровчани су блокирали Котор с мора, али су од блокаде изузели Скадране, Улцињане, Будване и „Људе Балшића“. Балшићи су били одметници од српског цара. У 1362. години су опседали Улцињ, а преко градског управитеља Површка, владали су Будванским градом. Војислав Војиновић је врло брзо схватио да су Балшићи његови најспособнији непријатељи, па се измирио с Дубровчанима и преговарао о нападу на Балшиће 1363. године, али је изненада умро. Слично Балшићима, у Зети се наметнуло моћно братство, такође анжујског порекла, Топије. Дубровник је посредовао да Топије и Балшићи уреде своје интересе.

Ипак, врло брзо су Топије заједно с Которанима напале Балшиће, убиле њиховог будванског градског господара и заробили Ђурђа I Балшића. Међутим, када је 1355. године Вукашин Мрњавчевић постао краљ, Топијама је било незгодно да држе у ропству његовог зета, па су Ђурђа I пустили. Године 1366. дошло је до мира између Топија и Балшића, Которани су молили Млечане да их мире с Балшићима (Балшићи су били грађани Млетака, а ови су Балшиће сматрали

законитим градским капеланима Будве). Никола Алтомановић (ради Млечани су запретили дигну опсаду Котора, па су се Млечани су се заклели да Балшића.

Таман су Балшићи с нападну великог жупана упада Турака на Балкан. После Мрњавчевића), Балшићи су Комнином, ћерком деспота Балшића веома уздигла, а ћириличним натписом.

Балшићи су се 1373. Николом Алтомановићем. Кад погубили великог жупана земље. У тој деоби упадну Драчевицу (које је по требало да узме Тврткo). узима српски данак од доходак“) и о томе је издавао Конављани дигну буну против већ краљ Рашке, а Балшићи са Невесиње, али Ђурађ I умре 1378. године.

Тек кад се у сукоб умешао велики жупан наследства на земљи стрине Гојиславе), Балшићима да ће им потопити галије, ако не Балшићи повукли. Миром с Которанима, неће помагати велког жупана Николу против краљем Вукашином договорили да Николу, кад је изненада дошло до великог Маричке битке 1371. године (пропаст узели себи Призрен и оженили Балшу II Јована Комнина Асена. Овим се породица Ђурађ I почео је да кује властити новац с године измирили са великим жупаном су бан Тврткo и кнез Лазар Николу, поделили су његове Балшићи у Требиње, Конавле и договору Тврткa и Лазара Ђурађ I Балшић је тада почео да Дубровника („Светодмитарски дубровчанима повеље. У 1377. године Балшића. Њих је подржао Тврткo, сада Топијама заједно ударе Тврткy на

Међутим, Балшићи су се мешали и у борбе око Драча. Француски и напуљски Анжујци су се отимали око овог града, па су као компромис дозволили да градом влада Карло Топија. Балша II 1385. године свом савезнику Топији отме град и прогласи се за војводу (херцега или дуку) Драчког. Брзо потом страдао је у бојy с Турцима код Берата. Како је умро, његова удовица Комнина је отишла из рода Балшића, задржавши своје градове који су јој припадали по уговору о миразу. Топије су своје градове повратили, а Балшићи су остали у Зети, одржавши се једно време на власти у градовима Дривасту, Скадру и Љешу. Губитком Призрена, Балша II је ковао новац још једино у Скадру (тзв. „Скадарски динар“, латинског натписа). Од Балшића су се одметнули Дукађинци, Закарије и Црнојевићи.

Слика 2: новац Ђурђа I Балшића

Поглавар братства, Ђурађ II Страцимировић Балшић, седео је у Улцињу владајући уским појасом од Скадарског језера до Мора. Оженио се ћерком кнеза Лазара, Јеленом. Не зна се да ли је Ђурађ II учествовао у бојy на Косову, али је могуће да се мирио с Турцима, а сигурно је помагао њихове упаде у земље краља Тврткa. Лоше вођена дипломатија га је довела до губитка земље и градова, па се у очају окренуо папи, прешавши и формално у римокатоличку веру. У 1392. години је против Ђурђа II заратио његов брат Константин са Радичем Црнојевићем. Црнојевићи су му отели Будву и Луштицу, а од пропасти су га спасли Турци, којима је дао Дриваст, Скадар и Свети Срђ, па им се још обавезао на данак, само да га не дирају у

граду Улцињу с околином. Док је држао Скадар, Ђурађ II је ковао две врсте гроша латинског натписа.

Константин Балшић се оженио Јеленом Топијом и од њих као мираз добио је на управу град Кроју, а затим и Дањ. Претендовао је на земљу Балшића и ковао је две врсте гроша (скадарски и краљевски). Топије су га трпеле док није одбио да иде у бој с Бајазитом против Тамерлана 1402. године, на шта су Топије биле заклете. Када су Топије отишле на војску, он је остао и неуспешно покушао да од шурака отме Драч. На крају су га Топије ухватиле и погубиле.

Ђурађ II је искористио турски пораз на Ровинама, па је од њих отео све оно што им је за добросуседство поклонио, а том приликом је отео и градове брата Константина. Све што је отео од Турака, даје Млецима за годишњу провизију, а себи је оставио Бар и Улцињ. У мржњи са Црнојевићима, Ђурађ II се зближио с братством Ђурашковића у Зети, са којима је био у тврдој вери. Кад се после пропасти хришћанске коалиције код Никопоља 1396. године краљ Жигмунд спасавао преко Улциња, поклонио је Ђурђу II жупе Конавле, Хвар и Брач. Осокољен, Ђурађ II, помаже буну Скадрана и Дривашћана против Млетака 1399. године, иако су му ови редовно плаћали провизију. Ковао је малобројне гроше у два типа.

Слика 3: новац Ђурђа II Балшића

Ђурађ II је умро 1403. године, а наследио га је син јединац, Балша III. Под утицајем мајке, везао се за ујака деспота Стефана Лазаревића. Нови устанак против Млетака у скадарском крају 1405. године, Балша III је користио да врати градове. Ратујући с променљивом срећом, угрозио је власт Балшића у Бару, Будви и Улцињу. Мађарски краљ му је одузео Конавле и острва која је дао његовом оцу. Балша III је уз велике уступке обновио савезе са Кастриотима, Дукађинима, Ђурашковићима и осталим старим савезничким братствима. Кад су се Хоти одметнули и пришли Млецима, Балша III против њих већ није могао ништа.

Слика 4: новац Балше III Балшића

У 1419. години, Балши III долази рођак Стефан Балшић (син Константина Балшића и Јелене Топије), па су удружени пошли у рат против Млетака са намером да врате себи Скадар и остале градове. Врло брзо су Млеци преузели иницијативу у рату. На крају су се Млечанима против Балшића придружили и Которани. Балшини покушаји да преговара о миру с Млечанима пропали су, а после пада Будве 1421. године, побегао је своме ујаку, деспоту Стефану Лазаревићу, коме је на управу препустио оно што је остало од његове земље. Исте године, Балша III је умро, а Млечани су заузели све његове градове. Као успомена на њега остале су две врсте гроша ■

Извор: *Dinar, бр. 31, 2009, стр. 29-31*

Хералдички речник

„Н“

NAIANT

Француска реч за „пливати“, у хералдици се користи да се опише хоризонтални положај рибе при пливању.

NAISSANT

Хералдички термин који описује живу шаржу која извире из средине појаса друге хералдичке шарже.

NATANT

Хералдички термин који описује рибу која је постављена хоризонтално преко поља на штиту како плива према десној хералдичкој страни штита. Термин једино не важи за тзв. летеће рибе.

NAVAL CROWN

Хералдичка круна која комбинује елементе који асоцирају на поморство, нпр. крма, једра и тсл.

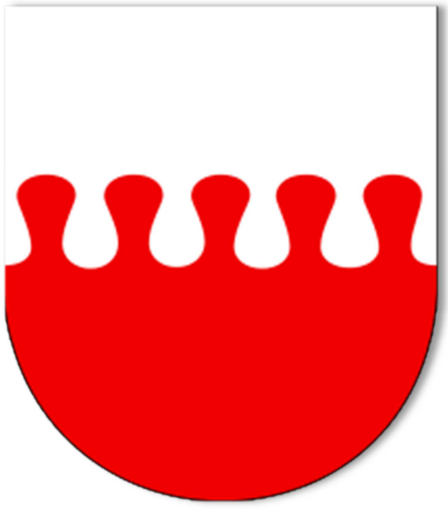

NEBULÉ/NEBULY

Хералдичка линија раздвајања, подсећа на облак.

NOBILITY

Под ову терминологију спадају: војводе, маркизи, грофови, виконти и барони. Надбискупи, бискупи и митрополите спадају у црквени клер.

NISSANT

Звер чији су предњи удови приказани у позицији хоризонталне поделе штита.

NOMBRIL

Хералдичка фигура, други назив је *navel-point*, која представља тачку која се налази између појаса и подножја штита.

NOWED

Термин означава шаржу која је увезана у чвор, понекад се користи за блазонирање положаја змије на грбу.

NOWYED

Положај шарже на крсту која се налази на краковима крста ■

ДРУШТВО СРПСКИХ ГРБОНОСАЦА

«МИЛОШ ОБИЛИЋ»